

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра теорії і практики перекладу романських мов імені Миколи
Зерова

**ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ПОРТУГАЛЬСЬКИХ
ГЕРУНДІАЛЬНИХ ЗВОРОТІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ
НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «ENSAIO SOBRE A LUCIDEZ» /
«ПРОЗРІННЯ» ЖОЗЕ САРАМАГО**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ОС «магістр»
здобувачки другого рівня вищої освіти
2 року навчання
Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.053 Романські мови та літератури
(переклад включно), перша – португальська
ОНП «Загальний і галузевий усний та письмовий переклад
з португальської та англійської мов»
Шутої Ангеліни Ігорівни

Науковий керівник:
доцент, канд. філол. н. **Г.Г. Верба**

Рецензент:
асист. **О.М. Вронська**

«Допущено до захисту»
Протокол засідання кафедри
теорії і практики перекладу
романських мов імені Миколи Зерова
Протокол № 9 від 25.05.2023

Завідувач кафедри проф. Ірина СМУЩИНСЬКА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРЕКЛАДУ ПОРТУГАЛЬСЬКИХ ГЕРУНДІАЛЬНИХ ЗВОРОТІВ УКРАЇНСЬКОЮ В ТЕКСТІ РОМАНУ Ж. САРАМАГО «ENSAIO SOBRE A LUCIDEZ»	6
1.1 Проблеми художнього тексту в перекладацькій перспективі та вимоги до художнього перекладу на різних рівнях текстової структури	6
1.2 Герундій та герундіальні конструкції в португальській мові: типи і структурні характеристики	16
1.3 Герундій як об'єкт порівняльної граматики португальської та української мов.....	18
1.4 Проблема еквівалентності та адекватності перекладу і типи граматичних перекладацьких трансформацій	24
1.5 Особливості стилю Жозе Сарамаго і роману «ENSAIO SOBRE A LUCIDEZ»	32
Висновки до розділу 1.....	38
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ ПОРТУГАЛЬСЬКИХ ГЕРУНДІАЛЬНИХ ЗВОРОТІВ В ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ Ж. САРАМАГО «ENSAIO SOBRE A LUCIDEZ» НА УКРАЇНСЬКУ	40
2.1 Функції герундіальних зворотів в тексті роману Жозе Сарамаго	40
2.2 Переклад герундіальних зворотів на українську. Методика дослідження	46
2.3 Перекладознавчий аналіз герундіальних оборотів: еквіваленти і трансформації	55
Висновки до розділу 2	67
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76

ВСТУП

Перекладознавство як наука у процесі свого розвитку вирішує більший спектр проблем і спірних питань, пов'язаних із перекладом різних мовних одиниць, а також їх угруповань, намагаючись відповісти на питання стосовно способів зробити переклад адекватним [1; 2; 6-10]. Це обумовило появу низки досліджень, виконаних в руслі перекладознавчої парадигми знань, що ґрунтуються на різних мовах, серед яких найбільш дослідженими міжмовними співвідношеннями української мови, зокрема, є проблеми перекладу за участю англійської і німецької мов [2; 8; 9 ; 12]. Що стосується перекладознавчих питань на матеріалі української і португальської мов, то вони залишаються недостатньо висвітленими в науковій лінгвістичній літературі перекладознавчого напрямку. Не знайшли відображення в цьому напрямі досліджень і питання відтворення граматичних конструкцій, і особливо таких специфічних граматичних явищ як герундій та герундіальні конструкції, зокрема, які, втім, зважаючи на різницю морфологічного типу мов, можуть викликати певні складності [1; 4; 35].

Тож в контексті загальної проблематики перекладу граматичних явищ особливого теоретичного і практичного інтересу в перекладознавстві набуває проблема перекладу герундія і герундіальних конструкцій з португальської на українську, техніки перекладу яких на сьогодні потребують більш поглибленого аналізу і систематизації. Це обумовлює *актуальність* цієї роботи, яка полягає в тому, що герундій і герундіальні конструкції належать до розповсюджених і частотних граматичних явищ португальської мови, які в процесі перекладу на українську представляють складність внаслідок типологічної різниці мов.

Об'єктом дослідження є герундіальні звороти в португальській мові як граматичне явище.

Предметом дослідження є способи перекладу герундія і герундіальних зворотів з португальської на українську в тексті роману Жозе Сарамаго роману “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння” [71; 72]

Матеріалом дослідження є 420 речень, що містять герундій та герундіальні конструкції португальською мовою, що були дібрані з тексту-оригіналу тексту роману Жозе Сарамаго “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння”, а також їх українських перекладів, дібраних з перекладу роману українською.

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей перекладу герундіальних зворотів з португальської на українську в тексті роману Жозе Сарамаго “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння”.

Необхідність реалізації поставленої мети передбачала розв'язання низки **завдань**, серед яких:

- визначення проблем художнього тексту в перекладацькій перспективі та вимог до художнього перекладу на різних рівнях текстової структури;
- виявлення та опис особливостей герундія та герундіальних конструкцій в португальській мові, а також їх типів і структурних характеристик;
- вивчення герундія як об'єкта порівняльної граматики португальської та української мов;
- визначення проблеми еквівалентності та адекватності перекладу і типів граматичних перекладацьких трансформацій;
- окреслення особливостей стилю Жозе Сарамаго і роману “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння”, зокрема;
- вибірка з тексту-оригіналу і тексту-перекладу на українську роману Жозе Сарамаго “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння” герундія і герундіальних конструкцій;
- розробка етапів методики дослідження герундія португальської мови і його відтворення в перекладі українською;

- виявлення особливостей перекладу герундія і герундіальних зворотів тексту роману Жозе Сарамаго “Ensaio sobre a lucidez” з португальської на українську;

- визначення функцій герундія і герундіальних зворотів в тексті роману Жозе Сарамаго “Ensaio sobre a lucidez”;

- здійснення перекладознавчого аналізу герундіальних зворотів в плані їх еквівалентності і визначення перекладацьких трансформацій при їх відтворенні з португальської на українську.

Методи дослідження, застосовані в роботі, містять морфолого-синтаксичний аналіз, комплексний перекладознавчий аналіз, порівняльний аналіз, компонентний аналіз, інтерпретативний і описовий аналіз, метод кількісного аналізу, метод суцільної вибірки, методи аналізу і синтезу, метод синтаксичного аналізу, корелятивний метод.

Наукова новизна роботи полягає у внеску в дослідження перекладознавчої проблеми відтворення граматичних структур португальської мови українською та виявлення особливостей герундія і герундіальних зворотів в романі Жозе Сарамаго “Ensaio sobre a lucidez”.

Практична цінність дослідження полягає у можливості застосування її результатів для розв'язання практичних проблем португальсько-українського перекладу та запропоновані техніки можуть бути використані на практиці.

Сформульовані мета і завдання обумовили *структуру* роботи, яка складається зі вступу, двох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

**ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ
ПЕРЕКЛАДУ ПОРТУГАЛЬСЬКИХ ГЕРУНДАЛЬНИХ ЗВОРОТІВ
УКРАЇНСЬКОЮ В ТЕКСТІ РОМАНУ Ж. САРАМАГО
“ENSAIO SOBRE A LUCIDEZ”/ «ПРОЗРІННЯ»**

1.1 Проблеми художнього тексту в перекладацькій перспективі та вимоги до художнього перекладу на різних рівнях текстової структури

Вивченням художнього тексту активно займаються дослідники багатьох галузей лінгвістики, що обумовлюється його багатоаспектністю і складністю як явища.

Багатогранність предмету дослідження та суперечливість уявлень про художній текст як комунікативну одиницю обумовлюють ще більший ступінь складності в його сприйнятті в перекладацькій перспективі, що робить художній переклад особливим різновидом перекладу, питаннями якого в різний час займалися чимало лінгвістів [7; 10; 13] та ін.

Така зацікавленість у багатьох дослідників, кожен з яких працює в окремій парадигмі знань і, відповідно, акцентує увагу на різних аспектах художнього тексту як об'єкта перекладу, зумовили різні підходи до його вивчення.

Так, представники літературознавчого підходу (див. [11; 15], характеризують переклад як вид художньої творчості, де оригінал в культурі мови оригіналу дорівнюється реальній дійсності [10, с. 154].

Прихильники функціонального підходу (див. [1; 12]), трактують художній текст і процес його перекладу як засіб досягнення аналогічного комунікативного і прагматичного ефекту із ефектом тексту оригіналу, що передбачає збереження його функції і визначає художній переклад як функціональну подобу до тексту оригіналу [8, с. 76].

Є серед дослідників і ті, хто художній переклад вважає особливим жанром літератури, який має свої власні структурні, змістовні і емоційно-оцінні ознаки [6, с. 157].

Визначення того, в чому приховується така особливість перекладу саме художніх текстів, міститься в особливостях його властивостей. Так, незважаючи на те, що художній стиль є, ймовірно, найбільш вивченим з усіх стилів, навряд чи з цього можна зробити висновок, що його таємниці повністю розкрито.

Мова художнього стилю мовлення відрізняється, зокрема, тим, що дійсність мови художнього твору – це дійсність цілісного художнього світу, внаслідок чого мовні і позамовні сторони художнього твору пов'язані міцніше, ніж в інших функціональних стилях, що визначає закономірності побудови художнього тексту, які пояснюються не граматичними і синтаксичними правилами, а правилами побудови змісту [10, с. 28]. І саме це повинно опинятись в центрі уваги перекладача.

Мінімальною одиницею тексту є слово, тож, виходячи з вищезазначеного, для успішного художнього перекладу перекладач повинен не просто чудово володіти як семантикою слів в тексті іноземною мовою, так і семантикою слів, що зіставляються з ними в тексті мовою перекладу, але й зважати на те, що сам процес перекладу у випадку роботи із художнім текстом не здійснюється послівно, а орієнтується на його цілісний смисл, що має визначену естетичну і прагматичну дію на реципієнта [7, с. 21].

Це визначається особливостями структури і семантики художнього тексту, де в його зовнішній формі об'єктивується художній образ [4 ; 6, с. 160].

Це дозволяє дослідникам виділяти три елементи художнього тексту: зміст, смисл і словесна (знакова) форма, відповідно до чого вирізняється три взаємопов'язані простори як компоненти художнього тексту: змістовний простір, смисловий простір і простір засобів вираження [11, с. 59], тобто мовний рівень.

В когнітивній теорії художнього тексту змістово-смислові простори тексту корелюють із його концептуальним простором, що співвідноситься із вербальним [1].

Семантика художнього тексту розуміється як зміст, що формується в мисленні автора відповідно до задуму, що відображає інтерпретацію певного факту дійсності і характеризується поставленим автором комунікативним завданням.

Тож вивчення художніх текстів в плані змістово-смислового простору передбачає глибокий стилістичний аналіз, що відкриває індивідуальну манеру письменника, специфіку естетики епохи і літературного напрямку, що проявляється в різноманітті як лексичних, так і граматичних (зокрема, синтаксичних) засобів мови в їх різних співвідношеннях один з одним, - все це робить питання художнього перекладу надзвичайно складним [15, с. 170].

До того ж, художньому тексту притаманна смислова ємність, яка ґрунтується на художній образності і виявляється в здатності письменника передати більше, ніж міститься в прямому змісті сукупності слів шляхом апеляції до уяви читача, що супроводжується також наявністю яскраво вираженого національного забарвлення як змісту, так і форми, тісним зв'язком між історичним контекстом створення твору і його образним планом, враховуючи також особливості ідіостилю автора [Андрієнко, с. 211],

Дослідження художнього образу стало базовою категорією будь-якого художнього дискурсу, в рамках дискурсивно-когнітивної парадигми вивчення художнього тексту, що створило підґрунтя для нового кроку в

розвитку його перекладознавчого аналізу і відкрило нові перспективи у визначенні перекладацьких стратегій і у вирішенні основної задачі перекладача – проблеми адекватності при перекладі.

Він також дозволяє отримати об'єктивну основу для пізнання етноспецифіки концептуалізації, категоризації і вербалізації не лише об'єктивної реальності, але й створюваного ірреального художнього світу [14, с. 27].

Погоджуючись із думкою переважної кількості дослідників, зазначимо, що для відтворення авторського задуму художнього тексту обов'язковим є доперекладацький аналіз.

Так, зокрема, потрібно проаналізувати художні образи, їхню структуру для того, щоб повністю відтворити авторський задум.

Деякі автори розглядають проблему художнього образу виключно з позицій словесного образу, але такий підхід видається невиправдано звуженим, оскільки до формування образної структури твору залучаються не лише семантичні, але й композиційні, ритміко-інтонаційні, синтаксичні та інші засоби [12, с. 3].

Художній образ розглядається як онтологічне, семіотичне, гносеологічне і естетичне явище.

Онтологічним аспектом художнього образу є факт ідеального буття, що має речову основу, але не співпадає з речовою основою відтвореного об'єкту реальності, хоча і пізнається через неї.

В гносеологічному аспекті художній образ - це вигадка, допущення, гіпотеза, яка, разом із цим, створена з максимальною чуттєвою переконливістю. В естетичному аспекті художній образ постає досконалою єдністю [7, с. 352-355; 13].

Важливим для перекладацької діяльності є потрактування художнього образу в семіотичному аспекті, де він тлумачиться як знак, засіб смислової комунікації в рамках певної культури.

В рамках такого розуміння художній образ виступає фактом уявного буття, щоразу наново реалізуючись в уяві адресата, який ніби володіє «ключем», культурним «кодом» для його інтерпретації.

Тож надзвичайної значущості набуває в процесі перекладу переведення з однією кодової системи, якою виступає мова тексту оригіналу, на іншу кодову систему – мови перекладу.

Цей процес повинен відбуватись із максимальним збереженням змістово-смыслового простору, саме тому художній переклад не може, на відміну від інших видів, спиратись переважно на репродукцію, а і припускає мовну творчість [13, с. 176].

У випадку художнього перекладу, що є відтворенням твору, створеного на одній мові, засобами іншої мови, виникає питання адекватності художнього перекладу.

В цілому, узагальнюючи зазначене вище, формується коло підстав для виділення художнього перекладу як специфічного виду, серед яких, зокрема, естетична спрямованість тексту оригіналу.

Оскільки домінантною функцією художнього тексту вважається його художньо-естетична комунікативна функція, а не інформативна, що притаманна іншим актам комунікації [8, с. 94-95], саме збереження суті художньо-естетичного впливу оригіналу визначає особливості творчої спрямованості процесу перекладу.

В ході нього відбувається перетворення літературного тексту оригіналу відповідно до літературних норм і з використанням виражальних можливостей мови, якою перекладається текст.

Отже, художній переклад – це особливий вид перекладу, що функціонує в художній літературі і характеризується творчою спрямованістю діяльності перекладача, в якості основної функції якого виступає збереження естетичного впливу тексту. І саме особливості цього виду перекладу зумовили появу проблеми перекладності, яка стала однією з

центральної проблем, пов'язаних з питаннями художнього перекладу [7, с. 45].

Розуміння факторів виникнення проблеми перекладності дозволяє визначити складності, пов'язані із переданням художнього тексту засобами іншої мови.

Ключовою з вимог до художнього перекладу є функціональна еквівалентність.

Оскільки у випадку перекладу художнього доводиться передавати і зміст, і форму, а саме, - мовні характеристики вихідного тексту [8, с. 78], це дозволяє виділити три ступеня його перекладності: абсолютну перекладність, відносну перекладність і неперекладність.

Абсолютна перекладність є недосяжним ідеалом, еталоном, на який повинні орієнтуватися перекладачі, у зв'язку із чим переосмислюються поняття адекватності і еквівалентності перекладу.

Потенційно досяжна еквівалентність виступає в такому розумінні лише теоретичним конструктом, абстракцією, оскільки на практиці далеко не завжди можна домогтися повної тотожності мовних одиниць через відмінності в мовних системах, функціонуванні, конотаціях, культурному змісті тощо.

Втім, навіть поняття еквівалентності і варіанти її досягнення розуміються дослідниками по-різному.

Одні припускають, що переклад повинен відповідати оригіналу комунікативно, що передбачає надбання обома текстами рівної комунікативної значущості і здатності викликати аналогічну реакцію в розумі реципієнтів [16].

Хоча, розуміючи нечіткість цієї вимоги, вводять новий термін – функціональна еквівалентність, що передбачає розуміння змісту тексту сукупно з екстралінгвістичними факторами, і саме тотожність функціональних значущостей тексту оригіналу та тексту перекладу і вважають функціональною еквівалентністю [14], що, тим не менш,

залишається складовою комунікативної еквівалентності, оскільки до неї не долучаються реакції і умовиводи читачів [7, с. 55].

Тож на сьогоднішній день під функціональною еквівалентністю розуміють просто еквівалентність. Що стосується художнього тексту, кожен такий текст має власний комплекс домінант.

Художня діяльність як процес визначає ідейність, художню форму, емотивність і образність художнього тексту. В сукупності вони утворюють домінанту художнього тексту.

Через те, що художній текст має складні комунікативні умови і функціональні параметри, для нього значно складнішим є встановлення абсолютної еквівалентності, тому відносини між текстом оригіналу і перекладу при художньому перекладі розглядаються як неповна еквівалентність, бо ці відносини передбачають передачу референтної функції оригіналу [10, с. 134; 13].

Отже, функціональна еквівалентність вважається досягнутою, коли виконуються наступні вимоги:

- 1) Текст оригіналу і текст перекладу здійснюють аналогічний комунікативний ефект;
- 2) Комунікативний ефект перекладу відповідає комунікативній інтенції автора оригіналу;
- 3) Реакція реципієнта перекладу у переважній мірі відповідає реакції реципієнта оригіналу;
- 4) Текст перекладу корелює із особливостями комунікативної ситуації тексту оригіналу [35, с. 78].

Функціональна еквівалентність проявляється і на лексико-граматичному, і на комунікативно-прагматичному рівнях.

Так, лексико-граматична еквівалентність може бути досягнута шляхом встановлення відповідностей між структурами двох мов, при цьому основний акцент робиться на метамовній (здатності описувати мову мовними засобами) та фатичній функції.

Комуникативно-прагматична еквівалентність досягається аналогічністю експресивної та конативної функцій (вираження у мові того, хто говорить, його спрямованості на адресата, бажання вплинути на нього якимось чином) оригіналу та перекладу [10, с. 76].

Таким чином, можна стверджувати, що функціональна еквівалентність – явище багатоаспектне і включає в себе і мовні, і мовленнєві співвідношення, до якого додається також поняття адекватності перекладу, що корелює із цим явищем.

Одна з проблем художнього перекладу – співвідношення контексту автора і контексту перекладача.

Критерієм співпадання, або, навпаки, розходження обох контекстів виступає міра співвідношення даних дійсності і реальності художнього тексту.

Письменник йде від дійсності і свого сприйняття до зафіксованого словом образу. Перекладач же йде від існуючого тексту і дійсності, відтворюваної в уяві через її «вторинне» сприйняття до нового образного втілення, закріпленого в тексті перекладу [7, с. 655].

Тому вважається, що жоден переклад не може бути абсолютно точним, оскільки сама система мови перекладу за своїми об'єктивними даними не може досконало передати зміст оригіналу, що неминуче призводить до втрати певного обсягу інформації, до чого додається також специфіка особистості перекладача і його сприйняття, що призводить при перекодуванні тексту мовою перекладу до неминучого випущення чогось зі змісту [8].

Наступна проблема художнього перекладу, що витікає з попередньої – проблема точності і коректності, оскільки під час перекладу перекладач постає перед проблемою неспівпадання смислового навантаження і стилістичної експресивності мовних засобів вираження і одиниць різних мов, де зміна одного компонента обов'язково провокує зміни усієї системи або тягне за собою інші модифікації як плану форми, так і змісту.

Також перекладачеві необхідно звертати значну увагу на проблему збереження національного забарвлення в перекладах художнього тексту і дотримання національної своєрідності оригіналу – завдання дуже складне в плані практичного вирішення, що пов'язано із наявністю ступеня фонових знань про явища дійсності, зображених в оригіналі, що існують у перекладача і читача, і що часто є пов'язаним із прецедентними темами і сюжетами та явищами з реального життя [6; 11, с. 378].

Отже, і вирішення проблеми відтворення національного забарвлення в перекладі можливе лише при розумінні органічної єдності змісту і форми літературного твору, враховуючи національну зумовленість, історію життя народу, його мову, тобто усіх тих даних, що складають фонові знання читача [23, с. 380], які в передачі художніх образів, пов'язаного з речовим сенсом слів і з їх граматичним оформленням, і, з іншого боку, від характеру засобів загальнонаціональної мови, вжитих в перекладі» [6, с. 162].

Разом з проблемою збереження національної своєрідності оригіналу постає також проблема передачі його історичного колориту, оскільки так, чи інакше, культурно-історична епоха, в якій було створено літературний твір, накладає певний відбиток на художні образи і досягнення збереження історичного забарвлення твору можливе лише шляхом стилістичних відповідностей оригіналу, специфічних для письменників певної епохи.

Отже, питання про передачу історичного забарвлення твору не обмежується лише однією категорією мовних елементів, а охоплює цілу систему стилістичних засобів.

Також при перекладі художнього твору треба враховувати необхідність дотримання індивідуальної своєрідності оригіналу, яка багато в чому пов'язана зі світоглядом і естетикою автора.

Оскільки форми прояву індивідуальної своєрідності в художньому тексті дуже різноманітні, кожна з них висуває складні завдання для перекладача.

Близькою до цього вимогою є також передача рис літературного напрямку, оскільки специфіка літературного напрямку є виразно помітною в тексті на рівні мовно-стилістичних засобів, зокрема, що потребує від перекладача детального ознайомлення з літературним напрямком за науковими джерелами, а також творами інших авторів – представників того ж літературного напрямку [12].

І звичайно, оскільки тексти для перекладів надзвичайно різноманітні в жанрах, стилях і функціях, перекладач має чітко розуміти, який вид тексту йому належить перекладати, що, в свою чергу, визначає підхід і вимоги до перекладу, до вибору прийомів перекладу і визначення фінальної мети – ступеня еквівалентності перекладу оригіналу.

Це означає, що перед тим, як починати перекладати художній текст, потрібно, перш за все, проаналізувати його особливості, а саме структуру художнього тексту на лексичному, семантичному, стилістичному рівнях, включаючи систему художніх образів, а також структуру художнього твору, для того, щоб адекватно відтворити це в перекладі зі збереженням прагматичного потенціалу.

Цьому сприяє завжди життєвий досвід, а також знання проблем художнього перекладу у перекладача, а саме:

- співвідношення контексту автора і контексту перекладача,
- проблема точності і адекватності перекладу,
- збереження національного та історичного колориту твору,
- проблема дотримання індивідуальної своєрідності оригіналу та рис літературного напрямку, а також
- шляхів їх вирішення.

Основним моментом під час роботи перекладача над текстом оригіналу є застосування різноманітних перекладацьких трансформацій, які уможливають максимально точне відтворення інформації з урахуванням норм мови перекладу і можливої різниці в морфологічному типі мови та

особливостях її національно-культурної специфіки, а також особливостях комунікативної і прагматичної прямованості.

1.2 Герундій та герундіальні конструкції в португальській мові: типи і структурні характеристики

Герундій в португальській мові є однією з трьох неособових форм дієслова, тобто форми, що не змінюється за особами і не має особових варіантів, і позначає дію або стан, що характеризують іншу дію або стан, стаючи супутною або паралельною до основної, і таким чином поєднує в собі ознаки дієслова і прислівника та має дві форми: просту і складну [60].

Структурно герундій (проста форма) утворюється від інфінітива за допомогою додавання закінчення **-ndo**, що додається до інфінітиву, у якого відкидається прикінцевий приголосний **-r**. [...]: *ser* (бути) – *sendo* (будучи), *ter* (мати) – *tendo* (маючи), *cantar* (співати) – *cantando* (співаючи), *escrever* (писати) – *escrevendo* (писавши, пишучи), *dormir* (спати) – *dormindo* (спавши).

Цей суфікс має свою закономірність у застосуванні в залежності від відміни. Так, 1 відміна утворюється за допомогою суфікса **-ando** (*chamar* – *chamando*), 2 відміна – за допомогою суфікса **-endo** (*escrever* – *escrevendo*), 3 відміна – **-indo** (*dormir* – *dormindo*). У неправильних дієслів герундій утворюється за тим самим правилом (*dar* – *dando*, *ser* – *sendo*, *ir* – *indo*) [Port Gram].

Як віддієслівна граматична форма герундій поєднує властивості дієслова та іменника і називає процес дії недоконаного виду, тривалу або незавершену дію. Окрім простої форми, герундій може набувати складних

форм аналітичного плану, що застосовуються для референції пасивного стану або часу доконаного виду (перфектного часу) [36; 38]. Так, у Бразилії та деяких областях Португалії (среди яких і острів Мадейра) герундій застосовується з дієсловом *estar* для вираження подовженої дії, що співпадає з моментом говоріння або іншою дією [34].

Діахронічно герундій за часом формування в історії мови є більш пізньою формою порівняно із інфінітивом, проте сфера його вживання в мовленні систематично розширювалась за рахунок функціонального витіснення інфінітива.

Це стало можливим завдяки більшій гнучкості герундіальних форм у вжитку, оскільки його аспект може варіюватись в залежності від часових характеристик основного дієслова у особовій формі, оскільки власної часової кореляції герундій не має.

Роль герундія зазвичай звужено до позначення багаторазового, незавершеного або тривалого процесу – дії, яка відбувається в моменті [48; 54].

В португальській мові є низка шикоро застосовуваних конструкцій з герундієм, серед яких наступні є найчастотнішими:

- 1) *estar* + герундій, що означає процес, подовжену дію, що відбувається в конкретний момент;
- 2) *continuar* + герундій, де герундій позначає власне основну дію в конструкції «продовжувати щось робити»
- 3) *ir* + герундій, де герундій позначає основну дію в конструкції «поступовий розиток дії»
- 4) *acabar* + герундій, де герундій позначає власне основну дію в конструкції «врешті-решт щось відбувається» [60]

Для того, що вирішувати задачі стосовно перекладу герундіальних форм та зворотів на інші мови і українську зокрема, треба детально розглянути роль герундія в реченні і його синтаксичні функції, а також утворених на його основі більш складних конструкцій і зворотів, що

важливо для збереження при перекладі функціональності та його відтворення максимально адекватно і природно в мові-реципієнті [59, с. 67].

Визначені структурні і граматичні типи герундія та конструкцій із ним, що виконують низку різноманітних функцій, є значущим підґрунтям для вивчення перекладознавчого аспекту, оскільки від кожної з функцій залежатиме їх переклад на українську.

До того ж, різниця у відтворенні з мови оригіналу на мову перекладу може мати місце внаслідок належності мов до різних за морфологією мовних типів, що є притаманним, зокрема, португальській і українській, і що може вимагати, у зв'язку із цим, залучення низки граматичних трансформацій в перекладацькому процесі під час відтворення герундіальних форм португальської в художньому тексті з метою збереження функціональної еквівалентності і адекватності у сприйнятті тексту носієм української мови.

1.3 Герундій як об'єкт порівняльної граматики португальської та української мов

Морфологія португальської мови має спільні риси з багатьма іншими романськими мовами, яка, на відміну від класичної латини, демонструє домінування аналітизмів, де серед інших – значна кількість аналітичних форм дієслова.

Як і для інших мов романської групи, для португальської мови характерна розвинена дієслівна словозміна: дієслова розрізняють три часові форми (минулий, теперішній, майбутній), способи (дійсний, умовний, і наказовий), стани (активний і пасивний) [27; 60].

Крім того, дієслівна система португальської мови включає в себе відмінний інфінітив та герундій. Багато конструкцій з безособовими формами дієслова дозволяють виражати найдрібніші відтінки дії. Частина дієслівних форм утворюється синтетично, частина – аналітично, із вираженим домінуванням аналітичних форм [54].

Широке застосування і частотність герундія в реченнях сучасної португальської мови, який не має аналогічних форм в слов'янських, зокрема, українській, та інших мовах, визначається особливостями її морфологічної будови та загальною тенденцією до використання в різних обставинних та атрибутивних зворотах з неособовими формами дієслова [57, с. 728].

Хоча форма герундія відсутня в українській мові, герундій, застосовуючись в основній своїй функції, дуже схожий за своїм значенням із українським дієприслівником, а в інших слов'янських мовах – водночас також і з дієприкметником недоконаного виду.

Герундій – це неособова форма дієслова, у якої немає прямого аналога в слов'янських мовах і українській мові, зокрема.

Португальський герундій поєднує якості дієприкметника і дієприслівника недоконаного виду і тому відповідає в українській мові дієприслівнику недоконаного виду із суфіксом – *чи*, і оскільки в українській мові форма дієприкметника недоконаного виду не існує, в цій мові герундіальна конструкція або герундій в атрибутивній функції має відповідником підрядні речення із відповідною функцією.

Так, герундій *lendo* може перекладатись як «*той, що читає*», якщо герундій виконує функцію означення (коли він стоїть після слова, що визначається, де також може мати зворотню форму), і «*читаючи*», якщо він виконує функцію обставини [54; 56].

Отже, простий герундій позначає дію, що відбувається одночасно із дією, вираженою особовим дієсловом і залежить від часової форми цього основного дієслова.

Якщо номінативні частини мови, хоча і представляють лексико-граматичні класи слів з набором індивідуальних диференціальних ознак, не створюють окремої структурної проблеми під час перекладацького процесу, то контамінанти, які поєднують диференціальні ознаки двох частин мови, змушують перекладача застосовувати граматичні трансформації для відтворення [8; 48].

Прикладами контамінантів є дієприкметники, які поєднують в собі властивості дієслів і прикметників, та герундій, що об'єднує властивості різних частин мови.

Саме тому, зважаючи на морфологічні відмінності мов, задіяних в процесі перекладу, як в разі вибору португальської та української, потребується вивчення мовних одиниць в порівняльному аспекті, що сприяє поглибленню уявлення про системність мови та процесу функціонування її структурних одиниць.

Тож для цих цілей здійснюють порівняльне дослідження граматичних особливостей під час вивчення типології різноструктурних мов, зокрема української й португальської.

Дійсно суперечливими є питання стосовно теоретичних та практичних особливостей перекладу герундія та герундіальних конструкцій і зворотів українською з португальської мови [60; 3].

І зазначене пов'язане насамперед із тим, що герундій є одним із найуживаніших явищ португальської граматики, а також тією єдиною формою дієслова в португальській мові, прямих аналогів якої немає в українській мові [3; 9].

Навіть форма дієприкметника теперішнього часу в португальській мові, що є формою, властивою також усім сучасним європейським мовам, в українській мові (передусім в активній формі) вживається вкрай рідко [9].

Оскільки в українській мові така форма як герундій є відсутньою, комплексне застосування лексико-семантичних та головне, граматичних

трансформацій, є абсолютно очікуваним і беззаперечним процесом на шляху до створення перекладу із збереженням принципу адекватності.

Треба зазначити, що відсутність прямих відповідників в українській мові, порівняно із португальською, таких конструкцій як герундіальні, стимулює постійне посилення наукового інтересу до функціонування конструкцій з цими формами дієслова та їх зворотами в перекладі.

Аналіз публікацій [26; 25; 49; 50] засвідчив, що науковці поглиблено вивчають контаміновані лексеми, серед яких і герундій, як такі мовні факти, що не набули однозначного тлумачення в лінгвістиці, зокрема і в перекладознавчому аспекті. Також такі одиниці і конструкції з ними в контексті загальних питань перекладознавства набувають особливої уваги та практичного інтересу в плані комплексного компаративного аналізу.

Це є свідченням багатоплановості підходів до вивчення проблеми та неоднозначності кваліфікації цього явища передусім завдяки тому, що герундій не має конкретних альтернативних перекладів українською мовою, що викликає інтерес до його глибшого дослідження.

Герундій як одну з неособистих форм дієслова досліджувала ціла низка перекладознавців, які присвятили увагу вивченню та систематизації спектру вживання герундія в реченні [25, с. 15]. Виокремлюючи герундій як самостійну граматичну категорію, вони розширили діапазон його синтаксичних функцій в реченні.

Точність, повнота і правильність перекладу тексту і окремих його граматичних форм і синтаксичних конструкцій безпосередньо залежить від того, як перекладач розуміє, виокремлює та визначає певні граматичні форми, структуру речення, синтаксичні конструкції. Звідси ретельний аналіз властивостей і синтаксичних функцій герундія в реченнях [51; 32-34; 28; 37].

З огляду на те, що в основу нашого дослідження ліг компаративний аналіз, варто розглянути особливості цього методу. Його застосовують до вивчення будь-яких мов – споріднених і неспоріднених.

Компаративний аналіз є одним зі способів дослідження в порівняльному мовознавстві. Загальновідомо, що в основу компаративного аналізу закладено зіставний, типологічний, структурний методи [14, с. 7].

Отже, на нашу думку, компаративний аналіз – це метод дослідження шляхом опанування процесів взаємозв'язку, взаємовпливів, взаємодії, окреслення зв'язків і відношень, визначення подібностей і відмінностей між мовами й художніми творами різних країн.

Схожість, імовірно, викликана близькістю у суспільному і культурному розвитку різних народів або культурними й художніми контактами між ними .

Зважаючи на те, що характерною рисою португальської мови є наявність в ній герундія – єдиної форми дієслова, яка не має аналога в українській мові, дослідження герундія можливе лише в мові, в якій він є представленим, порівняльний аналіз як такий в класичному розумінні не можливий, але засобом перекладацького процесу можливим є виведення певних корелятивів, виходячи з функцій герундіальних оборотів, що в українській мові знаходить еквівалентні за своєю функціональністю звороти, граматичні форми і конструкції [37].

Це також зумовлюється тим, що використання герундія стало поширеним завдяки його дієслівним і атрибутивним властивостям [40 -43; 51; 55].

І хоча за формою герундій збігається з дієприслівником, проте, як вже зазначалося, йому притаманні змішані семантико-синтаксичні властивості. За першою групою семантико-синтаксичних ознак традиційно його відносять до дієслівної категорії, за другою – до прикметника.

Таке поєднання різних мовленнєвих характеристик з теоретичних позицій є дискусійним. Тож лінгвісти трактують категоріальний статус герундія в контексті синтаксичної теорії, тобто з огляду на його функції у реченні [45; 50-55; 61] і саме це уможливорює його порівняння за

граматичними формами української мови, до яких, перш за все, треба їх підібрати.

Саме тому ключовим фактором у визначенні категоріального статусу герундія є його синтаксична функція у реченні [Ribeiro].

Так, в ряді випадків герундій португальської мови може відповідати:

- просто дієприслівнику або дієприслівниковому звороту (*Tendo trabalhado toda a noite, ele voltou muito cansado* / **Пропрацювавши** всю ніч, він повернувся дуже втомленим),

- підрядному реченню або конструкції з іменником (*Mesmo dormindo penso em você* / **Навіть коли я сплю**, я думаю про тебе або **Навіть уві сні** я думаю про тебе),

- дієсловами, що стають однорідними членами речення, поєднуючись за допомогою прислівника *i* (*Estou deitado, assistindo TV* / Я лежу і **дивлюсь** телевізор).

Тож спосіб перекладу подібних форм на українську буде визначатись контекстом.

Мовна своєрідність тексту будь-якої національної мови, визначена культурно-когнітивними і лінгвокультурними особливостями, не може бути тотожною, відтвореною абсолютно точно іншою мовою, а значить між оригіналом і перекладом має бути функціональне співвідношення, тобто йдеться про функціональну адекватність використання певного еквівалента.

Створення адекватного перекладу є головним обов'язком перекладача, який відтворює зміст і форму оригіналу засобами іншої мови.

В процесі перекладу граматичні й лексичні форми сприймаються у нерозривному зв'язку і постійній взаємодії.

Тільки у складі речення втілюються функції слова і встановлюється його конкретне значення.

Це надзвичайно важливо враховувати під час перекладу з португальської мови, де лексичні одиниці і граматичні форми, зважаючи на її аналітизм, не мають таких чітко виражених морфологічних

характеристик, як в українській мові, що є показником її синтетизму [9, с. 26].

Оскільки проблема співвідношення в ході порівняльних граматичних співставленнях залишається актуальною для герундія та герундіальних конструкцій та зворотів до сьогодні, що пов'язано із відсутністю еквівалентів в мові перекладу (українській), вважаємо, що єдиним способом її вирішення є застосування граматичних, а іноді і в комплексі із лексичними, трансформацій.

І, перш ніж застосувати їх на практиці в емпіричній частині дослідження, розглянемо їх суть та типи, про що йтиметься в наступному розділі цієї роботи.

1.4 Проблема еквівалентності та адекватності перекладу і типіграматичних перекладацьких трансформацій

Мовна своєрідність тексту будь-якої національної мови, визначена культурно-когнітивними і лінгвокультурними особливостями, не може бути тотожною, відтвореною абсолютно точно іншою мовою, а значить між оригіналом і перекладом має бути функціональне співвідношення, де йдеться про функціональну адекватність використання певного еквівалента.

Створення адекватного перекладу є головним обов'язком перекладача, який відтворює зміст і форму оригіналу засобами іншої мови.

Переклад як термін має полісемантичну природу, але його найбільш узагальнююче значення пов'язують з процесом передачі значення/змісту слова, групи слів, речення або уривку з мови оригіналу на мову перекладу [8].

Фактично природа перекладу передбачає заміну текстового матеріалу однієї мови (мови оригіналу) еквівалентним текстовим матеріалом іншої мови (мови перекладу).

Головною метою будь-якого перекладу є досягнення адекватності. Адекватність – це вичерпна передача смислового змісту оригіналу і повна функціонально-стилістична відповідність йому, з урахуванням усіх особливостей стилю [11; 15, 13].

Вважають, що текст перекладу ніколи не може бути повним та абсолютним еквівалентом тексту оригіналу, тож намагання досягти еквівалентності може призвести до значного відходу від оригіналу [7, с. 56; 8, с. 17].

Терміни «адекватність» і «еквівалентність» відрізняються один від одного при перекладі будь-якого тексту.

Адекватність – це співвідношення вихідного та кінцевого текстів, при якому враховується мета, факт збереження наступних умов: коректно перекладено усі одиниці / терміни та їх сполучення; переклад є зрозумілим для читача і в нього немає до перекладача ніяких питань або зауважень.

Тож адекватний переклад – є відтворення єдності змісту і форми оригіналу засобами іншої мови, що враховує і змістову, і прагматичну еквівалентність.

При цьому це не повинно порушувати норм мови перекладу, переклад має бути точним і мати аналогічний вплив на читача тексту перекладу, тобто повинна бути збережена його функціональність і прагматичний ефект.

Дослівна передача окремо взятих елементів не означає ще досягнення такого результату, це не є звичайною сумою цих елементів, а оцінюється в системі [6].

Існує думка про вирізнення чотирьох параметрів адекватності перекладу: параметр адекватності передачі семантичної інформації; параметр адекватності передачі емоційно-оцінної інформації; параметр

адекватності передачі експресивної інформації; параметр адекватності передачі естетичної інформації [7].

Переклад – це відтворення оригіналу засобами іншої мови із збереженням єдності змісту і форми, яка досягається цілісним відтворенням ідейного змісту оригіналу в характерній для нього стилістичній своєрідності засобами іншої мови.

Отже, для збереження аналогічності впливу на читача при переході до вираження думки на іншій мові необхідно знайти такі засоби і, в першу чергу, такі граматичні форми, які б так само відповідали змісту, так само зливалися б з ним, як зливається із своїм змістом форма оригіналу [13, с. 10].

Втім, вважається, що, як адекватність, так і еквівалентність перекладу ніколи не бувають повними.

Зокрема, пропонують розрізняти формальну і динамічну еквівалентність перекладу. Формальна еквівалентність забезпечується, коли перекладач прагне відтворити повідомлення якомога ближче до форми й змісту оригіналу, передаючи максимально точно його загальну структуру й окремі її складові елементи [12].

Щодо динамічної еквівалентності, то у цьому випадку перекладач ставить за мету створення між перекладеним текстом та його читачем такого самого зв'язку, який існував між оригінальним текстом і його читачем – носієм мови [12, с. 24].

Такий тип перекладу особливо цінує повну природність засобів вираження, які часом відбираються так, щоб, сприймаючи текст, читач взагалі не виходив за межі власного культурного контексту, і що, в свою чергу, надає другорядного значення відтворенню структурно-формального аспекту оригіналу.

Отже, еквівалентність означає відношення між вихідним та цільовим текстами, які виконують аналогічні комунікативні функції в різних культурах. Звідси виведено загальноприйнятту класифікацію типів

еквівалентності: синтаксичну, семантичну (компонентна і денотативна) та прагматичну еквівалентність [8, с. 46].

Еквівалентність виступає основою комунікативної рівноцінності, наявність якої і робить текст перекладом, що передбачає передачу в перекладі змісту оригіналу, який розглядається як сукупність інформації, яка міститься в тексті, включаючи емотивні, стилістичні, образні, естетичні функції мовних одиниць, а норма еквівалентності означає вимогу максимальної орієнтованості на оригінал [7, с. 73].

Під еквівалентністю у теорії перекладу слід розуміти збереження відносної рівності змістовної, змістової, семантичної, стилістичної і функціонально – комунікативної інформації, що міститься в оригіналі і перекладі і яка не лише експліцитно виражена в тексті, але й імпліцитно віднесена до підтексту.

Отже, поняття «адекватність» поєднує передачу стилістичних і експресивних відтінків оригіналу, а «еквівалентність» орієнтована на відповідність створюваного в результаті міжмовної комунікації тексту визначеним параметрам, заданим оригіналом [8, с. 112].

Досить часто при перекладі текстів виникають труднощі з передачею різного роду реалій, або інших явищ, які не мають еквівалентів у іншій мові, що утворюють мовні лакуни – явища, що в одних мовах і культурах позначаються вербально як окремі поняття, а в інших не знаходять відбиття в мові. Тож переклад подібної лексики, яка є безеквівалентною, є складним завданням для перекладача.

Як вже було зазначено, в разі застосування лакунарних форм, якою серед граматичних є герундій, перекладач стикається з необхідністю застосовувати трансформації при перекладі, що передбачає перетворення внутрішньої форми слова або словосполучення, або ж її повної заміни на іншу для адекватної передачі змісту висловлювання [14].

У зв'язку із цим перекладознавці свідчать про необхідність застосування трансформацій, що можуть бути як лексико-семантичними та стилістичними, так і граматичними.

Відповідно до цього, в процесі своєї діяльності перекладач завжди переслідує певну мету – досягнення адекватності перекладу.

Необхідність застосування граматичних трансформацій природно виникає у процесі перекладу, зважаючи на відсутність в українській мові таких граматичних категорій герундій та звороти з ним.

При цьому, незважаючи на необхідність перекладу і відтворення в цільовій мові саме граматичного явища, процес його перекладу може потягнути за собою і необхідність не лише трансформацій на граматичному рівні, а й на лексичному, що може бути пов'язано із запропонуванням в якості еквівалента іншої конструкції, побудова якої потребуватиме перебудови, і лексичної зокрема [7, с. 35-37].

Завдання перекладача при досягненні адекватності передбачає вміння застосувати різні перекладацькі трансформації для того, щоб текст перекладу якомога більш точно передавав всю інформацію, що міститься в тексті оригіналу, при дотриманні відповідних норм мови перекладу.

Перекладацькі трансформації – необхідні через різницю синтаксичного ладу і лексико-семантичної системи двох мов перетворення елементів вихідного тексту з метою забезпечення повноцінного перекладу [8, с. 56; 17; 58].

Перекладацькі трансформації є прийомом, що полягає в зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів початкового тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі» [7, с. 89].

Трансформації трактують як «прийоми логічного мислення, за допомогою яких ми розкриваємо значення слова мови оригіналу в контексті і знаходимо йому відповідність в мові перекладу, яке не співпадає із

словарним» [8, с. 21] або як міжмовні операції перевираження сенсу» [7, с. 21].

Під перекладацькими трансформаціями розуміють і технічні прийоми перекладу, що полягають в заміні регулярних відповідностей нерегулярними, а також самі мовні вирази, отримувані в результаті застосування таких прийомів, а також як «відступ від структурного і семантичного паралелізму між початковим і перекладним текстом на користь їх рівноцінності в плані впливу» [10, с. 23].

Перекладацькі трансформації можуть розглядатися як способи перекладу, які перекладач використовує для подолання типових труднощів, які здійснюються для досягнення перекладацької еквівалентності і адекватності перекладу всупереч розбіжностям формальних та семантичних систем двох мов» [7, с. 24].

Узагальнюючи перекладацькі трансформації треба зазначити, що поділені вони умовно і не можуть використовуватися окремо одна від одної, саме тому перекладачі використовують принцип комплексного перекладу.

Перекладачі поєднують у роботі перекладацькі трансформації, наприклад, лексичні зі стилістичними або граматичними.

Отже, окрім лексичних, стилістичних та їх комбінацій виділяється також низка граматичних трансформацій, які поєднуються з лексико-семантичними.

Лексико-граматичною трансформацією вважають заміну, внаслідок якої змінюються граматичні ознаки слів (наприклад, замість форми однини у перекладі вживається форма множини), частин мови (наприклад, інфінітив у перекладі трансформується в іменник), членів речення (наприклад, додаток при перекладі перетворюється в підмет), слів (наприклад, одне слово при перекладі змінюється на інше, схоже за значенням) та речень (наприклад, просте речення перетворюється на складне або навпаки) [8; 13].

Зустрічаються *опущення* в перекладі, що передбачає оминання лексеми

або конструкції в тексті перекладу, або заміна частини мови. У більшості випадків португальське слово певної частини мови перекладається відповідним словом тієї ж частини мови. Спосіб заміни частин мови застосовується, коли переклад такою частиною мови міг би призвести до порушення граматичних норм мови перекладу та традиційного слововживання.

Заміна частини мови може супроводжуватися зміною структури речення. Активний та пасивний дієприслівник теперішнього часу замінюються, як правило, особовими формами дієслова у складі підрядного речення.

Граматичні трансформації можуть проявлятися і у вигляді *перестановки слів*, тому що при перекладі лексичні елементи міняються місцями. Ця трансформація використовується задля того, аби привести традиційну для португальської мови сполучуваність слів у відповідність з рідною мовою.

Додавання слова - ще один вид граматичної трансформації, що часто зумовлюється так званою компресією.

Наслідком додавань слова, як правило, є синтактична перебудова речення.

Отже, задля дотримання норм української мови та забезпечення адекватності перекладу до структури фрази українською мовою доводиться вводити семантичні компоненти, які в оригіналі лише маються на увазі.

Деякі дослідники взагалі вважають, що переклад з однієї мови на іншу неможливий без граматичних трансформацій, і граматичні трансформації – це, в першу чергу, перебудова пропозиції (зміна її структури) і всілякі заміни – як синтаксичного, так і морфологічного порядку [13, с. 46; 8].

Незважаючи на широкий спектр власне лексичних та лексико-граматичних трансформацій, ми в цьому дослідженні детально саме на граматичних трансформаціях, оскільки маємо справу із необхідністю обґрунтування способів перекладу саме граматичної конструкції.

Деякі дослідники взагалі вважають, що переклад з однієї мови на іншу неможливий без граматичних трансформацій, і граматичні трансформації – це, в першу чергу, перебудова речення (зміна його структури) і всілякі заміни – як синтаксичного, так і морфологічного порядку [6, с. 156].

Різні дослідники виділяють різноманітні види граматичних трансформацій. Зокрема, виділяють загальні види [13, с. 21].

- 1) переставлення;
- 2) заміна;
- 3) додавання;
- 4) опущення.

Інші дослідники, в свою чергу, пропонують такі найбільш розповсюджені граматичні трансформації [цит. за: 11, с. 32].

- 1) синтаксичне уподібнення (дослівний переклад);
- 2) членування речення;
- 3) об'єднання речень;
- 4) граматичні заміни (форми слова, частини мови чи члену речення).

Ще один варіант класифікації містить такі види граматичних трансформацій [10, с. 37]:

- 1) об'єднання речень;
- 1) членування речення;
- 2) додавання граматикалізованих одиниць;
- 3) опущення граматикалізованих елементів.

Л. Науменко та А. Гордєєва також запропонували свій варіант видів граматичних трансформацій [10, с. 41]:

- 1) внутрішній поділ;
- 2) зовнішній поділ;
- 3) внутрішня інтеграція;
- 4) зовнішня інтеграція;
- 5) зміна порядку слів;
- 6) компенсація.

На мою думку, при пошуку способу перекладу герундіальних оборотів українською і необхідності залучення певного типу трансформації з наведених вище класифікацій, треба послуговуватись висновками стосовно специфіки функції та синтаксичної ролі герундія та його конструкцій в тому чи іншому випадку.

1.5 Особливості стилю Жозе Сарамаго і роману “ENSAIO SOBRE A LUCIDEZ” / “ПРОЗРІННЯ”

Жозе Сарамаго (1922—2010 рр.) — португальський письменник, що вважається одним з найвидатніших літераторів сучасності. Він є лауреатом Нобелівської премії 1998 року (першим у Португалії в цій категорії), а його твори перекладено наразі 30 мовами світу, і вони друкуються по усьому світу мільйонами примірників [61].

На жаль, слава до Ж. Сарамаго прийшла досить пізно – коли письменнику було близько 60 років. Тому напевне він не встиг втілити у життя всі свої літературні задуми, хоча і прожив понад 87 років.

В одному інтерв'ю, що він давав у Лісабоні, його спитали: «А тепер, коли у вас є все: Нобелівська премія, популярність, слава тощо, що вам потрібно найбільше?». Письменник відповів: «Час. Життя. Час і життя продовжувати свою роботу. Продовжувати насолоджуватися самому і приносити насолоду іншим». [42]

Жозе Сарамаго прожив дуже різноманітне життя, змінивши купу професій за роки свого життя до того, як став письменником, журналістом, драматургом, прозаїком, поетом та істориком, досвід яких він висвітлював у своїх творах.

Він народився 16 листопада 1922 року в Азінгазі, невеличкій сільській місцині на північному сході Португалії в досить бідній родині, що примусило його батьків переїхати наприкінці 1925 р. до Лісабона, де його батько знайшов роботу, а Жозе став одним з найкращих студентів промислового технікуму, навчання в якому довелось перервати і почати працювати ковалем [42].

Після він займався різними професіями і був стягувачем боргів, службовцем охорони здоров'я та соціальної допомоги, редактором, перекладачем та журналістом, з 1944 року почав писати свої романи, а пізніше став літературознавцем і культурним оглядачем журналу.

В 1966 році він став членом першої ради Асоціації письменників Португалії, яку очолював з 1985 по 1994 рік. У період з 1972 по 1973 рр. Жозе Сарамого обіймав посади редактора, політичного оглядача і кілька місяців –координатора культурного бюлетеня *Лісабонська газета*.

Через рік він приєднався до революції гвоздик, яка призвела до переходу до демократії в Португалії. У 1975 році він був заступником директора *Diario de Noticias*. Навіть свідчення найближчих свідчать про те, що він писав до своїх останніх днів.

Жозе Сарамого помер у віці 87 років через тривале захворювання на лейкемію 18 червня 2010 р. у своїй резиденції, розташованій у Тіасі (Лансароте) в Іспанії. Він залишив спадщину, яка перевищує два десятки книг, виданих у жанрах роману, газети, хроніки, новели, театру та поезії [41; 43].

Оскільки роки його писемництва позначені сильною цензурою, публікації та статті кілька разів заборонялись. Хоча його переслідувала диктатура Салазара, Ж. Сарамого нещадно викривав свої ліві ідеї в політичних статтях [36].

Переважна більшість книг Жозе Сарамого виходила за межами його рідної Португалії. Список країн очолює Іспанія (іспанською та каталонською мовами), Франція, Нідерланди, Німеччина, Велика Британія,

Греція, Польща, Болгарія, СРСР, Чехословаччина (чеською та словацькою), Норвегія, Фінляндія, Данія, Швеція, Ізраїль, Румунія, Угорщина та Швейцарія. Він також успішно випустив книги в Японії, США, Мексиці, Колумбії, Аргентині та Бразилії. Його відомі щоденники, а також його романи досягли великої популярності, серед менш відомих його творів – театральні п'єси та поезії [58].

Його твори прекрасні, глибокі і філософські. Серед секретів успіху Ж. Сарамаго варто назвати його унікальний стиль письма, для якого, зокрема, характерні особливі синтаксис і пунктуація — текст, повний магії, фантастики, реальності, філософської глибини, де слова набувають нових, несподіваних значень [61].

Через провокативність і альтернативні погляди Ж. Сарамаго навколо його книг неодноразово розгоралися політичні та церковні скандали.

Одним з найбільш відомих його творів є роман «Сліпота» — історія про те, як в одному безіменному мегаполісі люди раптом всі осліпли, крім однієї жінки, і до чого це призвело.

Це – роман-алегорія про людське життя — безжально-іронічний, приголомшливо-страшний і до сліз проникливий. І все ж вона надає впевненість, що людина спроможна все подолати, і після прочитання цієї книги, за визнанням численних читачів, хочеться дивитись на світ широко відкритими очима і просто жити, тому що нічого важливішого за це й бути не може [58; 61].

Існує поширена думка, що свою Нобелівську премію Жозе Сарамаго отримав більшою мірою завдяки роману «Євангеліє від Ісуса Христа», вперше виданому в 1991 році, принаймні резонанс цей твір викликав неабиякий, зокрема, за релігійний сюжет, в якому автор інтерпретує епізоди Нового Завіту на свій лад, що спровокувало серйозну критику Ватикану.

І не дивно, оскільки в цьому романі Ж. Сарамаго кардинально перекидає канонічну канву, де Бог не виступає суцільним втіленням добра, навпаки, автор наділяє його роллю зарозумілого, марнославного ката, що

прирікає свого сина на страшні муки заради ще більшого звеличення свого батька. Натомість диявол стає тим єдиним, хто хоч якось намагається полегшити страждання бідолашного Христа. Сам же Ісус представ у творі Ж. Сарамаго в першу чергу людиною, а не сином божим, - людиною, якій не пощастило стати іграшкою в руках всемогутнього отця.

Це спровокувало те, що «Євангеліє...» було піддано цензурі на його батьківщині в Португалії, і за наказом португальського Міністерства культури книгу було викреслено зі списку творів, представлених на здобуття Європейської літературної премії за нападки «на принципи, пов'язані з релігійним спадком християн». Лише наприкінці життя Ж. Сарамаго вдалося налагодити стосунки з португальською владою, яка нарешті визнала його високі літературні досягнення [64; 65].

Все ж, скандал, який розгорівся навколо «Євангелія від Ісуса Христа», лише додав популярності цій книзі. Її було перекладено більше ніж 20 мовами світу, а кількість прихильників цього роману незмінно зростає.

До релігійної тематики Ж. Сарамаго звертається і у своєму останньому романі «Каїн», де під його розбір потрапляють старозавітні сюжети, які він, як і в «Євангелії...» переписує на свій лад, демонструючи свої атеїстичні погляди [58; 63; 64].

Втім, його творчість не обмежується згаданими вище «релігійними» творами. Спектр тем, які Сарамаго зачіпає у своїх романах, досить широкий. А головне – в кожній його книзі можна простежити світогляд самого письменника. За словами самого автора, для нього «книга – це місце, де я розмірковую про світ, про життя, про суспільство, про історію, про час, про минуле і теперішнє. І, звісно, про майбутнє. Тому що література для мене – це місце і простір для роздумів» [67].

Причому одним з улюблених прийомів письменника є зображення групки людей, поміщених до певної досить неординарної ситуації і відтворення їхньої реакції на неї. Так, наприклад, він робить у «Перервах у смерті», де одного ранку в одній країні смерть повністю припиняє свою

діяльність. Або ж у «Сліпоті», де мешканці неназваної країни раптово починають один за одним втрачати зір. Ну або, скажімо, у «Прозрінні», де на виборах понад 80 % населення залишає бюлетені порожніми.

І хоча твори Ж. Сарамаго називають притчами, наповненими уявою, співчуттям та іронією, що дає можливість досягнути ілюзорну реальність, через такі своєрідні історії-притчі португальський письменник розкриває справжню сутність людей і показує істинну цінність речей, яку ми часто не помічаємо (і це узагальнюють слова роману «Сліпі»:

«Я думаю, що ми не осліпли, що ми сліпі, Сліпі, що бачать, Сліпі, які, маючи зір, нічого не бачать») [64; 42].

Характерною особливістю згаданих творів є те, що автор взагалі не вживає власних імен щодо чинних осіб (іноді згадуються лише якісь відомі особистості).

Так, на сторінках «Сліпоті» ми можемо зустріти, наприклад, «першого сліпого», «дружину лікаря», «зизоокого хлопчика» або «дівчину в чорних окулярах», а в «Перервах у смерті» – «ту дочку, що вийшла в сльозах», «незаміжню тітку» чи просто «зятя». Цим знеособленням автор показує, що на місці героїв роману міг би бути будь-хто, кожен із нас [61].

Також відмічають специфічний для Ж. Сарамаго спосіб побудови тексту, який автор застосовує у своїх романах. Важко не погодитися, що абзаци на кілька сторінок, довжелезні речення і відсутність прямої мови можуть викликати дискомфорт при читанні. Проте такий стиль викладення дуже пасує його романам, адже оповіді Ж. Сарамаго – це суцільний, нерозривний потік, і саме така подача для них пасує [43].

Навіть трагічні події в його оповіді завжди подаються через певний спокій і розміреність, а якісь трагічні чи неординарні події описуються без надриву і драматизму, що складає уявлення, наче Ж. Сарамаго до всього, що відбувається, ставиться як до закономірних речей, які просто треба прийняти, які, тим не менш, містять приховану емоційність, що примушує переживати і читачів [62; 63].

На думку дослідників, дуже важко систематизувати твори Ж. Сарамаго за жанрами, зважаючи на їх різноманітність і поєднання в них різних жарнових ознак, тож в цьому сенсі межі між одним жанром та іншим практично відсутні.

Жозе Сарамаго змішав можливості кожного жанру і способи їх вираження, а його літературна творчість в цілому виявляє надзвичайну багатогранність як письменника.

У деяких його останніх романах – *Печера* (2000), *Дублікат людини* (2002), *Нарис про ясність* (2004), *Перерив смерті* (2005) – Жозе Сарамаго досліджує такі питання, як споживацтво, втрата ідентичності в масовому суспільстві, межі демократії та сприяння функціональній неграмотності як системі панування [62].

Окреме місце серед творів Ж. Сарамаго займає роман «Прозріння» (2004). Цей роман також має специфічну жанрову своєрідність за рахунок поєднання ознак різних жанрів. Це і політична сатира, і філософська притча, в якій письменник вибудовує, по суті, сучасну модель світу, викриваючи при цьому прогниле демократичне суспільство.

Події у «Прозрінні» відбуваються через чотири роки після описаних у романі «Сліпота», де вони розгортаються на тлі враження міста новою епідемією, і, як і тоді, колір цього лиха білий: білі, тобто незаповнені, бюлетені на виборах, що для влади є безперечними ознаками заколоту. Уряд демонстративно покидає столицю, прихопивши поліцію та комунальні служби [62].

Проте ті самі люди, які чотири роки тому, осліпнувши, уподібнилися до тварин, цього разу підтримують своє місто у повному порядку: як і раніше працюють магазини та інші установи, на вулицях немає сміття, не зростає злочинність. Але це лише сильніше переконує уряд у наявності заколоту.

Аби виявити заколотників, до міста направили трьох агентів — комісара та двох його помічників. У них є зачіпка — жінка, яка, коли

сталася епідемія сліпоти, була єдина, хто не осліпла. Познайомившись із нею ближче, комісар зрозумів, що вона ні в чому не винна, проте його висновок аж ніяк не влаштовує можновладців, які знають, що робити з незручними людьми.

Окрім специфіки жанрової приналежності і сюжетної лінії твору «Прозріння», що виступає матеріалом дослідження в цій роботі, особливим є стиль в плані синтаксичної побудови речень, що слугувало стимулом у виборі його в якості матеріала для емпіричної частини дослідження в аспекті специфіки герундіальних форм, що стає ще більш цікавим в перекладацькій перспективі при відтворенні їх засобами української мови, зважаючи на необхідність максимального збереження специфіки авторського стилю в перекладі.

Висновки до розділу 1.

Здійснений в роботі аналітичний огляд досліджень художнього тексту в перекладацькій перспективі та особливостей художнього перекладу продемонстрував, що серед проблем, які потребують вирішення, є проблема точності і коректності відтворення не лише лексичних, а і граматичних явищ в мові перекладу.

У зв'язку із цим перекладач постає перед проблемою неспівпадання смислового навантаження і стилістичної експресивності мовних засобів вираження різних мов, де зміна одного компонента обов'язково провокує зміни усєї системи або тягне за собою інші модифікації як плану форми, так і змісту.

Також перекладачеві необхідно звертати значну увагу на проблему збереження національного забарвлення в перекладах художнього тексту і збереження національної своєрідності оригіналу, враховуючи історію життя народу, його мову, індивідуальну своєрідність оригіналу, що багато в чому пов'язане зі світоглядом і естетикою автора, тобто усіх тих даних, що

складають фонові знання читача, які в передачі художніх образів є пов'язаними із сенсом слів і з їх граматичним оформленням.

Це означає, що перед тим, як починати перекладати художній текст, потрібно, перш за все, проаналізувати його особливості, а саме структуру художнього тексту на лексичному, семантичному, стилістичному рівнях, включаючи систему художніх образів, а також структуру художнього твору, для того, щоб адекватно відтворити це в перекладі.

Цьому сприяє життєвий досвід, а також знання проблем художнього перекладу у перекладача, а саме: співвідношення контексту автора і контексту перекладача, проблема точності і адекватності перекладу, збереження національного і історичного колориту твору, проблема дотримання індивідуальної своєрідності оригіналу та рис літературного напрямку, а також шляхів їх вирішення.

Основним моментом під час роботи перекладача над текстом оригіналу є застосування різноманітних перекладацьких трансформацій, які уможливають максимально точне відтворення інформації з урахуванням норм мови перекладу і можливої різниці в морфологічному типі мови та особливостях її національно-культурної специфіки.

Зважаючи на особливості герундія як граматичної форми португальської мови, що, відповідно до порівняльного аналізу із морфологією української мови, не має прямих однозначних аналогів в ній, це потребує поглибленого аналізу трансформацій, типи яких описані в цьому розділі, і які можуть застосовуватись в перекладах текстів Ж. Сарамого, що є особливо актуальним з огляду на синтаксичну специфіку оформлення текстів його авторства, що спостерігається і в романі «Прозріння», зокрема, та потребує вітворення в перекладі.

РОЗДІЛ 2

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ ПОРТУГАЛЬСЬКИХ ГЕРУНДІАЛЬНИХ ЗВОРОТІВ В ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ Ж. САРАМАГО “ENSAIO SOBRE A LUCIDEZ” НА УКРАЇНСЬКУ

2.1 Функції герундіальних зворотів в тексті роману Жозе Сарамаго

Стиль Жозе Сарамаго в плані синтаксису має свої специфічні ознаки, які притаманні його авторському ідіостилю, що відмічають більшість дослідників, і що притаманно не лише роману “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння”.

Речення в його художніх творах є складними, ускладненими низкою підрядних речень, розлогими, «важкими», – такими, що надзвичайно деталізовано описують ситуацію до найменших дрібниць, немов вводячи читача в курс найменших і найзвичайніших подій.

Зокрема, такі події можуть відбуватись на рівні природних явищ (плеще дощ, краплі падають, хмари рухаються, вітер дме тощо), що проходять паралельно із діяльністю персонажа чи персонажів роману, як це спостерігаємо в наступних текстових уривках португальською і українською:

Порт.: Talvez algum deles ande por aí perdido, lutando com as enxurradas, suportando as chicotadas do vento, apertando contra o coração o documento que o acredita como cidadão com direito a votar, mas, tal como estão as coisas no céu, vai tardar muito a cá chegar, se é que não acaba por voltar para casa e deixar os destinos da cidade entregues àqueles que um automóvel preto vem deixar à porta e à porta depois virá recolher, cumprido o dever cívico de quem o ocupava no banco de trás.

Укр.: Можливо, один із них уже пробивається крізь негоду, воюючи зі зливою, стрибаючи через калюжі, ховаючи обличчя від пронизливих і болючих, як удари бича, поривів вітру, притискаючи до серця документ, який

надає йому право вважатися громадянином, який має право голосувати, але з огляду на потоки води, що ллються з неба, дуже запізниться зі своїм прибуттям, якщо взагалі не вирішить повернутися додому й віддасть своє право вирішувати долю міста тим, яких чорні автомобілі підвозитимуть до самих дверей, за якими вони зможуть виконати свій громадянський обов'язок, а по його виконанні підбере їх і зручно прилаштує на м'яких подушках заднього сидіння.

З точки зору художньої функціональності, що передбачає врахування ролі герундія та герундіальних зворотів в створенні специфічного індивідуального авторського стилю та реалізації його задуму, герундіальні форми в творах Ж. Сарамаго мають свою вагу. Згідно із суб'єктивним відчуттям, такий стиль написання речень, де герундіальні форми в переважній кількості з них є обов'язковим елементом, вводять, ніби в транс, ніби заворожують і наближують читача до стану емоційного резонансу, мимоволі примушуючи поринути у повний спектр відчуттів і переживання подій, які в них так деталізовано описані, коли читач починає відчувати себе буквально в тілі людини у фокусі уваги. На наш погляд, така риса наближує жанр творів Жосе Сарамаго, і роману “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння”, зокрема, до магічного реалізму, хоча він сам і не визначав свої твори такою жанровою приналежністю.

Складність синтаксичної побудови тексту Жозе Сарамаго, синтаксис якого варто вважати яскравим синтаксичним засобом виразності, зазвичай обумовлена тим, що складні за типом структури речення містять до 8-10 простих речень в межах складного, сповнені однорідних членів речень, де такими часто виступають і герундіальні форми, нашаровуючись один на інший, демонструючи чи то спільність ознак, чи то паралельність дій.

Взагалі, складові складного речення мають узгодження як сурядності, так і підрядності, в той час як компоненти складного речення, введені герундіальними формами із діприслівниковими ознаками представлені підрядними.

Аналізуючи функціональні ознаки герундія та герундіальних форм в тексті оригіналу роману Жозе Сарамаго “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння”

в ракурсі їх граматичної і логіко-понятійної ролі, можна категоризувати функції герундія та герундіальних зворотів, зводячи їх до наступних позицій.

По-перше, найбільш розповсюдженою функцією герундія та герундіальних зворотів в португальській мові, є дієслівна, що, як і дієслово, виражає дію, яка проте не є самостійною, а формулюється другою до основної, що супроводжує її або є паралельною до неї. Для ілюстрації названої функції наведемо приклади текстових уривків:

*“O resultado da análise culminou na preparação de um comunicado em que se insinuaria que, não **havendo** razões objectivas que obrigassem a pensar que os votos em branco tinham pretendido atentar contra a segurança do estado ou contra a estabilidade do sistema, o correcto seria presumir a casualidade de uma coincidência entre a vontade de mudança por aquela maneira manifestada e as propostas de progresso contidas no programa do p.d.e.<...>”.*

*“A par deste dever de elementar gratidão, o ministério, **antecipando-se** a perguntas, avisava as famílias de que não deveriam surpreender-se nem inquietar-se pela falta de notícias dos seus queridos ausentes, porquanto nesse mesmo silêncio, precisamente, estava a chave que poderia garantir a segurança pessoal deles, posto o grau máximo de segredo, vermelho/vermelho, que havia sido atribuído à delicada operação”.*

Як бачимо, герундіальні форми в такій функції можуть мати недоконаний вид, тобто позначати дії, які відбуваються одночасно із дією, номінованою основним дієсловом у особовій формі в головному реченні, як це бачимо у прикладах вище (**havendo, antecipando-se**), де дія, виражена герундієм, не завершена, є прогресивною і все ще відбувається у паралелі з основною дією, знаходячись в процесі виконання.

Втім, є також і випадки залучення подібної герундіальної форми, де дія має доконаний вид, порівняємо приклади тексту роману “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння”:

*“Por um lado, era seu dever, tão óbvio como elementar, condenar com energia tingida de indignação cívica, tanto nos seus próprios editoriais como em artigos de opinião encomendados adrede, o inesperado e irresponsável procedimento de um eleitorado que, enceguecido para os superiores interesses da pátria por uma estranha e funesta perversão, tinha enredado a vida política nacional de um modo jamais visto antes, **empurrando-a** para um beco tenebroso do qual nem o mais pintado lograva ver a saída”.*

*“**Principiando** por esta operação de rebusco nos intestinos informativos, proporcionava-se aos agentes, antes de se lançarem com entusiasmo e faro de perdigueiro à acção directa, ao trabalho de campo, uma base imediata de investigação à porta fechada, de cujo teor, páginas atrás, tivemos ocasião de adiantar um breve mas elucidativo exemplo, <...>”.*

*A primeira, que mais tarde viria a ser denunciada como iniquamente maquiavélica, constante de nota oficial do ministério distribuída aos meios de comunicação social por intermédio da agência oficiosa estatal, consistiu num comovido agradecimento, em nome de todo o governo, aos quinhentos cidadãos exemplares que nos últimos dias se tinham vindo apresentar motu próprio às autoridades, **oferecendo** o seu leal apoio e toda a colaboração que lhes fosse requerida para o avanço das investigações em curso sobre os factores de anormalidade verificados durante os dois últimos actos eleitorais.*

Як бачимо з наведених прикладів, дія, виражена герундієм (*empurrando, principiando, oferecendo*), вже відбулась на момент виконання дії, що позначена основним дієсловом(ами) в особовій формі, а отже, виконується не синхронно, навпаки, дія, виражена герундієм, передує їй, демонструючи результат вже на момент початку дії основного дієслова.

Друга функціональна властивість герундія і герундіальних форм полягає у набутті прикметникової чи прислівникової ознаки, що отримує атрибутивну функцію і позначає характеристику вбо вводить її.

Зазначену функцію герундія в португальській мові спостерігаємо в текстових фрагментах:

*“Também não viria a ter qualquer influência favorável no balanço quotidiano do deve e haver económico, irremediavelmente em maré baixa, a busca e a exibição de intimidades pouco asseadas, de escândalos e vergonhas de toda a espécie, a velha roda das virtudes públicas **mascarando** os vícios privados, o carrocei festivo dos vícios privados arvorados em virtudes públicas a que até há pouco tempo nunca haviam faltado não só os espectadores, como os candidatos a dar duas voltinhas”.*

*“O segundo eleitor tardou dez minutos a aparecer, mas, a partir dele, se bem que a conta-gotas, sem entusiasmo, como folhas outonais **desprendendo-se** lentamente dos ramos, os boletins de voto foram caindo na uma”.*

Дві основні названі функції герундія розповсюджуються також на герундіальні звороти, де герундіальна група може бути розповсюдженою, але це відбувається зі збереженням функціональності.

Кількісний аналіз на прикладі контексту твору Ж. Сарамаго дозволив виявити тенденції у домінуванні функціональній особливостей герундія в тексті художнього твору Ж. Сарамаго, що не лише відображають особливості його авторського ідіостилю в плані синтаксису, але й відбивають системні мовні особливості португальської мови загалом.

Результати кількісного аналізу демонструють явне домінування саме дієприслівникової функції герундія, що виражають дієслівні ознаки, що спостерігаємо наочно на діаграмі (див. Рис. 2.2), з якої очевидно, що функція дієприкметникова із актуалізацією прикметникових, атрибутивних ознак зустрічається в значно меншій кількості контекстів роману Ж. Сарамаго “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння”.

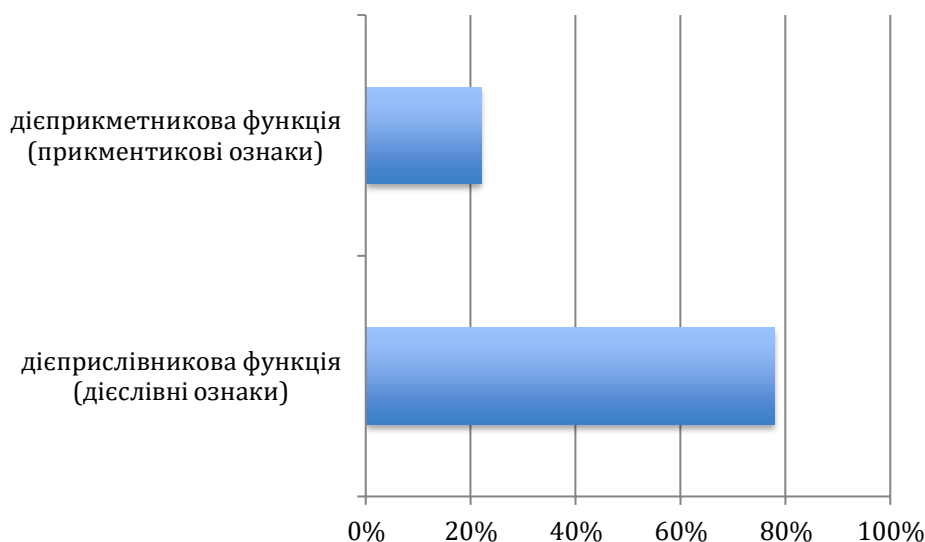

Рис. 2.2 Кількісне співвідношення функціональних особливостей португальського герундія в тексті роману Ж. Сарамаго “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння”

Оскільки, як ми виявили в ході зіставного аналізу, порівнюючи герундій в португальській та інші форми-субститути, які застосовуються замість відсутнього в українській мові герундія, описані в попередньому підрозділі в рамках перекладознавчого аналізу у кореляції із запронованими в якості еквівалентів граматичних конструкцій української мови, між ними є тонкі грані і специфіка внаслідок морфологічних типологічних розбіжностей між аналізованими мовами, що є очевидним при відтворенні українською, і які необхідно враховувати при аналізі перекладознавчих трансформацій.

Відповідно до визначених розбіжностей морфолого-синтаксичного плану між досліджуваними мовами, перекладачу необхідно залучати прийоми та стратегії перекладознавчого плану, що адаптують текст перекладу до сприйняття носієм української мови, адже мовна своєрідність тексту будь-якої національної мови, визначена культурно-когнітивними і лінгвокультурними особливостями, не може бути і не є тотожною у відтворенні іншою мовою, а значить між оригіналом і перекладом має бути функціональне співвідношення, коли йдеться про функціональну адекватність використання певного еквівалента.

Відповідно, створення адекватного перекладу є головним обов'язком перекладача, який відтворює зміст і форму оригіналу засобами іншої мови, про що йдеться в наступному підрозділі роботи, де описано результати перекладознавчого аналізу еквівалентів і трансформацій герундіальних форм при перекладі з португальської на українську.

2.2 Переклад герундіальних зворотів на українську. Методика дослідження

Як зазначено в попередньому розділі роботи, герундій є певною мірою унікальною аломорфною формою дієслова, притаманною португальській мові, що виступає тут мовою оригінала, тобто є такою, що не завжди має чіткого граматичного еквівалента в українській мові як мові перекладу, особливо якщо йдеться про герундіальні звороти.

Саме тому перекладацький аспект дослідження герундія та герундіальних зворотів і конструкцій потребує особливої уваги й детального лінгвістичного дослідження, зокрема, на рівні синтаксису мов для виявлення специфіки застосованих перекладацьких технік.

Дійсно важливе місце серед проблем, що пов'язані з досягненням еквівалентності при перекладі, займає наявність граматичних безеквівалентних одиниць, однією з яких є герундій, навіть якщо еквівалентність є частковою.

Тож для вирішення цієї проблеми в попередньому розділі ми насамперед окреслили основні ознаки герундія в португальській мові та його конструкцій і форм, а також розглянули їх у порівняльному граматичному аналізі із українською для того, щоб на основі отриманих фактів виявити найоптимальніші способи їх перекладу і обґрунтувати цей вибір особливостями морфологічного устрою мов, що вивчаються.

Методика дослідження полягала в співставленні та інтерпретації застосованих перекладацьких технік та стратегій при доборі еквівалентів герундіальних зворотів в португальській мові засобами української, порівнюючи тексти оригіналу роману Жозе Сарамаго «Ensaio sobre a lucidez» португальською і тексту «Прозріння» у перекладі українською.

Дослідження відбувалось у декілька етапів.

Першим етапом був добір методом суцільної вибірки випадків вжитку герундія та герундіальних зворотів з текстів оригіналу роману Жозе Сарамаго «Ensaio sobre a lucidez» португальською і засобів їх відтворення в тексті перекладу українською («Прозріння»).

В результаті здійсненої вибірки було сформовано корпус одиниць загальною кількістю понад 420 речень португальською мовою і аналогічну кількість їх відповідників українською, які містять герундій та герундіальні конструкції португальською і запропоновані варіанти їх перекладу в українській.

Другим етапом було вивчення специфіки синтаксичних особливостей та функцій вжитку герундія та герундіального звороту з аналізованого корпусу речень обома аналізованими мовами та їх порівняння з метою виявлення трансформацій граматичного плану на рівні морфології та синтаксису, а також виявлення тенденцій згідно із кількісним підрахунком для виявлення домінування виявлених тенденцій, які описані нижче в цьому розділі роботи.

Третій етап передбачав інтерпретацію отриманих результатів з метою виявлення тенденцій, систематизації та пояснення їх в ракурсі наявності схожих або відмінних мовам властивостей і проявів морфологічного типу мов на рівні синтаксису з огляду на конструктивну різницю між герундіальним зворотом в португальській мові та засобами, що слугують їх еквівалентами в українській мові серед дібраних автором тексту перекладу.

Треба зазначити, що при перекладі тексту роману Жозе Сарамаго «Ensaio sobre a lucidez» з португальської спостерігається певна варіативність

перекладів герундія і герундіальних конструкцій українською, що пов'язано, перш за все, із варіативністю самих оригінальних конструкцій із герундієм в складі португальських речень і залежить, зокрема, від їхнього лексичного і граматичного значення, а також їх функціонального спрямування.

Зазначені характеристики несуть певне смислове навантаження і обумовлюють суть синтаксичних стосунків в реченні, а відповідно, повинні знаходити відбиття в тексті перекладу на українську.

Отже, зупинимося на способах відтворення герундію португальської мови на українську, застосованих у перекладі роману Жозе Сарамаго “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння”.

Так, хоча певною мірою за формою вживання герундій в португальській мові збігається з дієприслівником в українській, як вже зазначалося, йому притаманні змішані семантико-синтаксичні властивості, а отже, не завжди однозначно спрацьовує в перекладі українською саме такий відповідник.

Дійсно, переклад дієприслівником або дієприслівниковим зворотом є частотним варіантом.

Проілюструвати такий спосіб перекладу можуть наступні фрагменти тексту роману, де за семантико-синтаксичними функціями його можна віднести до дієслівних характеристик:

Порт.: *Teve o cuidado de usar para todos as mesmas palavras, não deixando transparecer na cara nem no tom de voz quaisquer indícios que permitissem perceber as suas próprias inclinações políticas e ideológicas.*

Укр.: *Він намагався застосовувати ті самі слова в розмовах з усіма, не виявляючи ані у виразі обличчя, ані в тоні свого голосу будь-яких ознак, які могли б свідчити про його власні політичні та ідеологічні вподобання.*

При цьому герундій в португальській мові, як і дієприслівник, так і його еквівалент в українській мові, може передавати як дію, що є паралельною до дії, вираженої дієсловом в головному реченні і відбувається

одночасно із основною дією, наприклад, як це ілюструють наступні фрагменти тексту оригіналу і перекладу:

Порт.: *Talvez algum deles ande por aí perdido, **lutando** com as enxurradas, **suportando** as chicotadas do vento, **apertando** contra o coração o documento que o acredita como cidadão com direito a votar, mas, tal como estão as coisas no céu, vai tardar muito a cá chegar,*

Укр.: *Можливо, один із них уже пробивається крізь негоду, **воюючи** зі зливою, **стрибаючи** через калюжі, **ховаючи** обличчя від пронизливих і болючих, як удари бича, поривів вітру, притискаючи до серця документ, який надає йому право вважатися громадянином, який має право голосувати, але з огляду на потоки води, що ллються з неба, дуже запізниться зі своїм прибуттям,*

Порт.: *“Precisamente o que, arrebatados de entusiasmo profissional e de imparável ansiedade informativa, já andam a fazer os jornalistas da imprensa, da rádio e da televisão, **correndo** de um lado a outro, **metendo** gravadores e microfones à cara das pessoas, **perguntando** Que foi que o fez sair de casa às quatro horas para ir votar <...>”*

Укр.: *“Саме тих, які, підштовхувані професійним ентузіазмом і ні з чим не зрівняною інформативною тривогою, почали досліджувати журналісти друкованих органів, радіо й телевізії, **бігаючи** з одного боку в інший, **тицяючи** мікрофонами в обличчя людей і **запитуючи**, Що вас виштовхало з дому о четвертій годині й примусило податися на голосування <...>”*

Натомість, на відміну від наведених вище прикладів, існують і випадки, коли дія, описана герундієм або герундіальним зворотом в португальській мові, відбувається не паралельно і одночасно з дією основного дієслова, а передує йому, що стає зрозуміло з контексту художнього твору, і на момент дії, вираженою особовою формою дієслова, дія, виражена герундієм вже має завершений результат, маючи за своєю семантикою форму dokonаного виду.

Аналогічно це знаходить відображення і в перекладі українською, де дієприслівник також має форму завершеної дії, що в українській, на відміну від португальської, має різницю на рівні морфологічної структури цієї дієслівної форми (наприклад, *роблячи* або *зробивши*).

Наприклад, це можемо спостерігати у наступних фрагментах тексту роману і їх перекладі українською:

Порт.: *Vendo que o presidente, retirado a um canto, falava para casa através do seu portátil, e que outros, **utilizando** os seus próprios aparelhos, discretamente, em sussurros, faziam o mesmo, o vogal da porta apreciou a honestidade dos colegas que, ao não usarem o telefone fixo ali colocado, em princípio, para uso oficial, nobremente economizavam dinheiro ao estado.*

Укр.: ***Побачивши**, що голова комісії, відійшовши в куток, уже розмовляє зі своєю домівкою по мобільному телефону й що інші, **видобувши** свої апарати, тихо, майже пошепки роблять те саме, член комісії, який виходив довідатися про дощ, оцінив чесність своїх колег, жоден із яких не скористався телефоном, що тут стояв, призначений для офіційних розмов, а отже, й заощадив гроші для держави.*

Поначення дії в процесі або в завершеному вигляді, як в останніх прикладах, – не єдиний варіант, залучений серед способів перекладу з португальської на українську. Окрім цього, португальський герундій, що має функції обставини часу чи означення, що передає ознаку, властивість, в перекладі тексту роману Жозе Сарамаго набуває два варіанти відтворення:

1) Перший варіант – відтворення за допомогою підрядного речення із функцією розповсюдженого атрибутивного речення (означення) або інших типів. Такий варіант для синтаксису української мови є більш типовим, оскільки за правилами українського синтаксису, вживання дієприкметника теперішнього часу в синтаксичній функції означення не є притаманним українській мові.

Такий варіант відтворення ілюструють наступні фрагменти тексту-оригіналу і тексту перекладу роману:

Порт.: *Havia um telefone numa mesa afastada e para lá se dirigiu levando a folha de instruções que lhe havia sido entregue dias antes e onde se encontravam, entre outras indicações úteis, os números telefónicos do ministério do interior*

Укр.: *На далекому столі стояв телефон і туди він попрямував із купою інструкцій, які передали йому кілька днів тому й де були разом з іншими корисними відомостями телефонні номери міністерства внутрішніх справ.*

Порт.: *O segundo eleitor tardou dez minutos a aparecer, mas, a partir dele, se bem que a conta-gotas, sem entusiasmo, como folhas outonais desprendendo-se lentamente dos ramos, os boletins de voto foram caindo na uma.*

Укр.: *Другий виборець з'явився лише через десять хвилин, але після нього крапля за краплею, без ентузіазму, наче осінні листя, яке повільно відривається від гілля, виборчі бюлетені стали падати в урну.*

Також спостерігається відтворення португальського герундія за допомогою підрядних речень із функцією обставини місця:

Порт.: *Além da humidade que tornava mais espessa a atmosfera, já de si pesada por ser interior a sala, apenas com duas janelas estreitas que davam para um pátio sombrio mesmo em dias de sol, o desassossego, empregando a comparação vernácula, cortava-se à faca.*

Укр.: *Крім вологості, що робила атмосферу значно густішою всередині зали, яка мала лише два вузьких вікна, що виходили у двір, де навіть за сонячної погоди панувала сутінь, людям дошкуляла також невідомість чекання.*

Або відтворення португальського герундія може відбуватись за допомогою підрядних речень із функцією обставини часу:

Порт.: *Tinha chegado o momento grave em que o presidente destapa e exhibe a uma perante os eleitores para que possam certificar-se de que está vazia, a fim de que amanhã, sendo necessário, sejam boas testemunhas de que nenhuma acção delituosa havia introduzido nela, pela calada da noite,*

Укр.: *Зрештою, настала й та врочиста мить, коли голова комісії відкрив виборчу урну, аби виборці переконалися, що вона порожня, щоб завтра, коли в цьому виникне необхідність, він міг назвати добрих свідків, які підтвердять, що протягом ночі не було здійснено жодної злочинної акції,*

2) Другий варіант перекладу португальського герундія з дієприкметниковою функцією означення – дієприкметник української мови, що є можливим для деяких контекстів і деяких дієслів.

При цьому, дієприкметник минулого часу української мови позначає ознаку, що є результатом дії доконаного виду.

Такий варіант відтворення українською ілюструють наступні текстові фрагменти роману португальською і українською:

Порт.: *Deixou o guarda-chuva a escorrer à entrada da sala e, coberto por uma capa de plástico rebrilhante de água, **calçando** botas também de plástico, avançou para a mesa.*

Укр.: *Він залишив свою парасольку стікати водою біля входу до зали й, **накритий** пластиковим плащем, що блищав водою, взутий також у пластикові чоботи, підійшов до столу.*

Тут **calçando** відповідає українському **накритий**, що є дієприкметником минулого часу.

Окрім цього, в певних випадках, незначних за кількістю, герундій в португальському тексті роману відтворюється за допомогою конструкції з іменником в українській, що перетворює дієприслівникову функцію процесу на субстантивну.

Наприклад, це ілюструють фрагменти текстів, що містять герундій в тексті оригіналу та іменникову конструкцію – в українському тексті перекладу:

Порт.: *E **aplicando** ao caso presente, **Aplicando** ao caso presente, senhor primeiro-ministro, se os votos não são teus, arranja maneira de que o pareçam, Mesmo assim, convém que nos mantenhamos atentos, o truque poderá vir a ter algum efeito na parte da população mais virada para a esquerda,*

Укр.: *А в стосунку до нинішнього часу, У стосунку до нинішнього випадку, пане прем'єр- міністр, якщо виборці голосували не за тебе, то прикинься, що вони мали на увазі тебе, Хай навіть так, погодьтєся, що нам слід пильнувати, їхній трюк може справити певний ефект на частину населення, яка ставитьсє прихильно до лівих ідей, <...>.*

В наведених вище прикладах герундій *aplicando* та іменникова конструкція з прийменником *у стосунку* виступають еквівалентами при порівнянні тексту оригіналу та перекладу на українську.

І останній нечисленний варіант перекладу герундія чи герундіального звороту в перекладі роману Жозе Сарамаго – це переклад дієсловами в особовій формі, що стають однорідними членами речення, поєднуючись за допомогою прислівника із дієсловом, що виражає основну дію.

Наприклад, це спостерігаємо у наступних фрагментах тексту оригіналу і перекладу роману, де португальський герундій *existindo* відтворюється українською як *існує* :

Порт.: *Como irá terminar isto, perguntavam-se, se um cidadão qualquer se lembra de ir ao tribunal constitucional, Mais inteligente e patriótico seria, acrescentava-se, formar já um governo de salvação nacional com representação de todos os partidos, porque, existindo realmente uma situação de emergência colectiva, não é com o estado de sítio que ela se resolverá, o que aconteceu ao p.d.d. foi perder os estribos, não tarda que o vejamos cair do cavalo abaixo.*

Укр.: *Чим же це може закінчитися, запитували вони, якщо будь- який громадянин може звернутися в конституційний суд. Набагато розумнішим і патріотичнішим, заявляли вони, було б утворити уряд національного порятунку, де були би представлені всі партії, бо позаяк реально існує ситуація колективної небезпеки, то її не варт намагатися розв'язати за допомогою надзвичайних заходів, бо якщо такий стан захоче запровадити партія правих, то вона втратить стремена, а незабаром ми побачимо, як вона випаде із сідла.*

Проведений кількісний аналіз частотності застосування в перекладі українською герундія в тексті роману Жозе Сарамаго “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння” синтаксичних варіантів відтворення португальської герундіальної форми в українській, продемонструвало явне домінування перекладу дієприслівником і дієприслівниковим зворотом, що відображає схематично діаграма (Рис. 2.1).

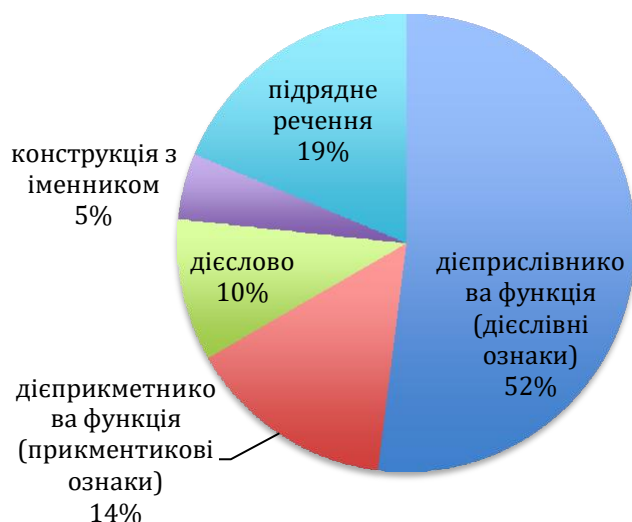

Рис. 2.1 Співвідношення синтаксичних варіантів відтворення португальського герундія українською при перекладі роману Ж. Сарамаго “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння”

Отже, існує чимало варіантів перекладу герундія в португальській іншими мовами, що, зокрема, допускає варіативність при перекладі на українську, і що відображає аналізований текст роману в оригіналі та перекладі.

До того ж, відповідно до наших спостережень, це наведене вище співвідношення обумовлюється, з одного боку, синтаксичним арсеналом засобів української мови як мови перекладу, яка, в ракурсі морфологічно-типологічних відмінностей між порівнюваними мовами, не має прямого корелята (еквівалента), що вимагає підбору найбільш оптимального варіанту з орієнтацією на контекст, а з іншого боку – обумовлюється

функціональними особливостями самої герундіальної форми в мові оригіналу.

2.3 Перекладознавчий аналіз герундіальних зворотів: еквіваленти і трансформації

Проведений і описаний у попередній підрозділах роботи аналіз як варіантів відтворення способів перекладу подібних форм на українську, що буде визначатись контекстом художнього твору, так і функціональних особливостей герундія і герундіальних форм окремо в португальській мові, що і є тим самим контекстом, обумовив необхідність розгляду не лише еквівалентів, але й суті трансформаційних процесів, які відбуваються при зміні мовного коду з португальської на українську.

Необхідні трансформаційні процеси, при цьому, можуть стосуватись не лише синтаксичної будови речень, але й потребувати лексичних змін і загальної перебудови речення зі зміною частин мови тощо, адже в процесі перекладу граматичні й лексичні форми сприймаються у нерозривному зв'язку і постійній взаємодії.

Оскільки лише у складі речення втілюються функції слова і встановлюється його конкретне значення, образна стратегія перекладу ґрунтується на функціональних характеристиках герундіальних форм в мові оригіналу (португальській), так і, як наслідок – вимагає вибору максимально близько відповідної в мові перекладу (українській).

Це надзвичайно важливо враховувати під час перекладу з португальської мови, де лексичні одиниці і граматичні форми, зважаючи на її аналітизм, не мають таких чітко виражених морфологічних характеристик, як в українській мові, що є показником її синтетизму.

Оскільки, як свідчить результат попередньо проведеного аналізу варіантів перекладу герундіальних форм з португальської на українську в тексті роману Жозе Сарамаґо “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння”, а також

функціональних особливостей і типів функцій герундія в португальській мові окремо, проблема співвідношення в ході порівняльних граматичних співставленнях залишається актуальною для герундія та герундіальних конструкцій та зворотів, що пов'язано із відсутністю еквівалентів в мові перекладу (українській), вважаємо, що єдиним способом її вирішення є застосування граматичних, а іноді і в комплексі із лексичними, трансформацій.

Як демонструють результати проведеного комплексного перекладацького аналізу, тенденції у перекладі герундія та герундіальних зворотів базуються в основному на синтаксичному принципі перерозподілу ролей, що викликано необхідністю нівелювання морфологічних відмінностей між українською та португальською мовами, які виступають тут мовами перекладу та оригіналу відповідно, де в українській мові задіяна в перекладі граматична форма відсутня, що потребує пошуку інших варіантів. Тож тут скоріше маємо справу не просто із граматичною трансформацією, а точніше з синтаксичною трансформацією. Для цього даному етапу аналізу передував синтаксичний аналіз герундія та його ролі в реченні в мові оригіналу (португальській) для збереження функціональності запропонованої в перекладі форми українською та цілісного значення цілого речення в ньому, що забезпечуватиме адекватність перекладу.

Виходячи з того, що адекватність перекладу передбачає необхідність не лише вичерпної передачі смислового і концептуального змісту оригіналу, а й повної функціонально–стилістичної відповідності йому, при тому, що природа перекладу передбачає заміну текстового матеріалу однієї мови (мови оригіналу) еквівалентним текстовим матеріалом іншої мови (мови перекладу) і вони ніколи не можуть мати абсолютної відповідності один одному, тож потребуються певні трансформаційні процеси, спрямовані на максимально близьке відтворення єдності змісту і форми оригіналу засобами іншої мови, враховуючи і змістову, і прагматичну еквівалентність.

Збереження функціональності і прагматичного ефекту може відбуватись із зміною формальних показників, але тут також треба брати до уваги необхідність дотримання певних особливостей з них, які можуть виступати індикаторами авторського ідіостилу, як це відбувається, зокрема, із художніми текстами Жозе Сарамаго. Зважаючи на вище описані особливості синтаксису його творів, де синтаксичні конструкції, що містять, серед іншого, значну кількість конструкцій з герундіальними формами і зворотами, які слугують одним із стилістичних засобів виразності, перекладач мав, по можливості, максимально відтворити це в тексті перекладу, особливо з огляду на відсутність такої граматичної форми в українській мові.

В разі відсутності герундія як граматичної форми в мові перекладу, необхідно було підбирати форму, що могла би бути у відношенні еквівалентності між вихідним та цільовим текстами, тобто така форма повинна виконувати аналогічні комунікативні функції в цих мовах.

Отже, зважаючи на лакуарність граматичної форми герундія в українській, а також розуміння еквівалентності, що може досягатись в різних площинах – синтаксичній (граматичній), лексико-семантичній та прагматичній (стилістичній), проаналізуємо відомий переклад роману Жозе Сарамаго на українську із цих позицій, приймаючи до уваги також факт беззаперечності необхідних трансформацій при перекладі, що передбачає перетворення внутрішньої форми слова або словосполучення, або ж її повної заміни на іншу для адекватної передачі змісту висловлювання. При цьому мінімальні зміни вважаємо мають герундіальні звороти в перекладі.

В контексті співвідношення морфологічних ознак португальської та української мов узагальнюючи результати проведеного аналізу і спостережень над кореляцією синтаксичних особливостей речень португальської мови із герундієм в складі та відповідних речень, відтворених українською мовою, можемо виділити дві основні тенденції у перекладацькій стратегії:

1) Стратегія, що передбачала підбір функціонально аналогічної одиниці в арсеналі граматичних форм української мови, яка, за відсутності власне герундіальної форми, мала б аналогічне або максимально наближене значення. Такою формою виявились дієприслівник і дієприкметник, що, з найменшими змінами, на наш погляд, можна віднести до еквівалентної мовної одиниці і позначити таке відношення як **функціональна еквівалентність** (визнаючи в цілому безеквівалентність герундія як самої граматичної форми).

Проілюструємо це фрагментами тексту роману Жозе Сарамаго, та прослідкуємо за збереженням характеру, взаємодії між одиницями синтаксичних конструкцій з герундіальними формами в португальській та дієприслівниково-дієприкметниковими формами – в українській.

Порт.: “*A par deste dever de elementar gratidão, o ministério, **antecipando-se a perguntas**, avisava as famílias de que não deveriam surpreender-se nem inquietar-se pela falta de notícias dos seus queridos ausentes, porquanto nesse mesmo silêncio, precisamente, estava a chave que poderia garantir a segurança pessoal deles, posto o grau máximo de segredo, vermelho/vermelho, que havia sido atribuído à delicada operação*”.

Укр.: “Окрім цього свого обов’язку елементарної вдячності, міністерство, **чекаючи** запитань, попередило родини, що їм не слід ані дивуватися, ані тривожитися через відсутність новин від своїх рідних, бо саме в цій мовчанці був ключ, який міг гарантувати їхню персональну безпеку, бо ця делікатна операція мала найвищий рівень секретності, червоний/червоний”.

Як бачимо знаведених прикладів, українське **міністерство, чекаючи запитань**, абсолютно відтворює в смисловому і прагматичному планах, **o ministério, antecipando-se a perguntas**, оскільки відтворення оригіналу відбувається зі збереженням функціональної ролі герундія за допомогою дієприслівника у формі теперішнього часу – означення дії, яка відбувається одночасно і паралельно із дією, що виражає дієслово в головному реченні

avisava, відтворене українською за допомогою дієслова **попередило**, до яких у відповідних мовах має відношення герундій та дієприслівник.

Аналогічно зберігає функціональну еквівалентність і дієприслівникова форма минулого часу, що спостерігаємо у таких прикладах тексту оригіналу португальською і тексту перекладу – українською:

Порт.: *Por um lado, era seu dever, tão óbvio como elementar, condenar com energia tingida de indignação cívica, tanto nos seus próprios editoriais como em artigos de opinião encomendados adrede, o inesperado e irresponsável procedimento de um eleitorado que, enceguecido para os superiores interesses da pátria por uma estranha e funesta perversão, tinha enredado a vida política nacional de um modo jamais visto antes, **empurrando-a** para um beco tenebroso do qual nem o mais pintado lograva ver a saída.*

Укра.: *З одного боку, обов'язок газет, так само очевидний, як і елементарний, полягав у тому, щоб із енергією, позначеною громадянським обуренням, таврувати й у власних передовицях, і в замовлених їм статтях несподівану й безвідповідальну поведінку електорату, який, виявивши обурливу байдужість до найвищих інтересів батьківщини внаслідок дивного й пагубного спотворення своєї свідомості, облутав політичне життя країни моторошною павутиною у досі небачений спосіб, **затягши її** в темний глухий кут, звідки найсміливіший чоловік, либонь, не знайде виходу.*

Як демонструють наведені приклади, українське **затягши її в темний глухий кут** абсолютно відтворює в смисловому і прагматичному планах, **empurrando-a para um beco tenebroso**, оскільки відбувається зі збереженням функціональної ролі герундія за допомогою дієприслівника у формі минулого часу – означення дії, яка вже відбулась на момент початку виконання дії, вираженої дієсловом в головному реченні *enredado*, відтворене українською за допомогою дієслова *облутав*, до яких у відповідних мовах має відношення герундій та дієприслівник, що в цілому відповідає минулому часу загальної дії, описаної в реченні.

Функціонально еквівалентними є також випадки залучення у випадку виконання португальською герундіальною формою функції дієприкметника, української дієприкметникової форми, що є можливою лише для форми минулого часу, що виконує аналогічну атрибутивну роль в реченні.

Наприклад, в якості пари таких речень для ілюстрації слугують наступні два, порівняємо:

Порт.:) *Deixou o guarda-chuva a escorrer à entrada da sala e, coberto por uma capa de plástico rebrilhante de água, **calçando** botas também de plástico, avançou para a mesa.*

Укр.:) *Він залишив свою парасольку стікати водою біля входу до зали й, **накритий** пластиковим плащем, що блищав водою, взутий також у пластикові чоботи, підійшов до столу.*

Очевидно, що португальський герундій **calçando** відповідає українському дієприкметнику **накритий**, що відповідає йому за походженням, способом формування, утворення і головне – за функціональними властивостями, оскільки обидва варіанти характеризують явище, надаючи опис ознаки, причому ця властивість є результатом здійснення певної дії, з перфектним значенням, тобто того, що вже відбулось.

Такий варіант перекладу, вважаємо, також відповідає за прагматичними і комунікативними задачами португальському герундію в функції означення властивості, ознаки, що є результатом минулої дії, незважаючи на фактичну відсутність герундія в українській мові і його специфічність, тим не менш, еквівалентна форма виконує аналогічну функцію, що до того ж не стимулює жодних перебудов речення в українській, на відміну від випадків, що потребують цього, що згруповано нами у наступну стратегію.

2) Стратегія трансформування, спричинена розбіжностями у вираженні граматичного значення в португальській і українській мовах та пов'язана із запропонованням в якості еквівалента іншої конструкції,

побудова якої потребуватиме перебудови, і не лише граматичної, а подекуди може стимулювати лексичні зміни, зокрема. Останнє може вимагатись у зв'язку з оказіональною відсутністю певної частини мови або форми.

Якщо сконцентруватись виключно на граматичних трансформаціях, то у випадку обговорюваних нижче прикладів, їх необхідність обумовлюється різницею синтаксичного ладу двох аналізованих мов, що і спонукає перетворення елементів вихідного тексту з метою забезпечення повноцінного перекладу.

Треба відзначити також, що такі трансформації часто супроводжуються не лише лексико-семантичними, але й стилістичними змінами, але у аналізованому тексті граматичні трансформації на рівні синтаксису речення відбуваються, скоріше, навпаки, з метою дотримання синтаксичних особливостей художнього тексту роману, для якого, як ми вже вислали вище, синтаксична побудова є однією з ключових. Отже, застосовуючи трансформації, перекладач мав на меті максимальне збереження специфіки авторського ідіостилу в аспекті синтаксису.

Зокрема, синтаксичні трансформації відбуваються, насамперед, із формою герундія, що передає ознаку, властивість через процесуальну якість. Португальський герундій із такою функцією має в перекладі на українську передаватись дієприкметником теперішнього часу, який є нетиповим для морфології української мови, тож це вимагає відтворення за допомогою підрядного речення із функцією розповсюдженого атрибутивного речення (означення) або типів підрядних речень. Такий варіант для морфології української мови є більш типовим, оскільки за правилами українського синтаксису, дієприкметник теперішнього часу не бажано застосовувати в синтаксичній функції означення. Оскільки замість герундіальної форми вводиться підрядне речення, це, звичайно, вимагає відповідних змін.

Такий варіант синтаксичної трансформації спостерігаємо у наступних фрагментах тексту-оригіналу і тексту перекладу роману Жозе Сарамаго “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння”:

Порт.: *O segundo eleitor tardou dez minutos a aparecer, mas, a partir dele, se bem que a conta-gotas, sem entusiasmo, como folhas outonais **desprendendo-se** lentamente dos ramos, os boletins de voto foram caindo na urna.*

Укр.: *Другий виборець з'явився лише через десять хвилин, але після нього крапля за краплею, без ентузіазму, наче осінні листя, **яке повільно відривається від гілля**, виборчі бюлетені стали падати в урну.*

У цих прикладах португальський герундій *desprendendo-se* набуває переклад в українській за допомогою дієслова *відривається* в особовій формі, що вимагає перебудови речення шляхом додавання елементів, потрібних для введення підрядного речення *яке [повільно] відривається...*

Такі підрядні речення українською зазвичай мають функцію означення, тому вводиться за допомогою займенника *який (-a/i/e)*, що є найбільш частотним варіантом трансформації.

Але, зустрічаються також інші типи підрядних речень (місця, часу), у які трансформується герундіальна форма португальською із функцією обставини, що передбачає лексико-семантичну трансформацію додатково до синтаксичної, наприклад: *<...> o desassossego, **empregando** a comparação vernácula, cortava-se à fasa, що відтворюється українською <...>, **де навіть за сонячної погоди панувала сутінь**, людям дошкуляла також невідомість чекання із функцією обставини місця або обставини часу як у прикладі підбору еквівалента шляхом трансформації, коли португальському *sendo necessário* відповідає українське *коли в цьому виникне необхідність*.*

В наведених прикладах спостерігаємо варіативність сполучника або займенника для побудови підрядного речення, але це відбиває одну й ту саму тенденцію до синтаксичної трансформації.

Така синтаксична трансформація, як наслідок передбачає зміну порядку слів в реченні, пунктуації та змін частин мови в середині речення

серед його компонентів, або додавання слів чи то службового плану, чи то поняттєвого плану, що пов'язано із переформатуванням синтаксичної будови речення українською у порівнянні з португальською шляхом розширення його підрядним реченням, що, в разі наявності однорідних членів речення в оригіналі, що є герундіальними формами, кожного разу передбачає їх відтворення підрядними в перекладі.

Окрім цього, трансформаційні процеси, хоча і в незначних випадках, можуть відбуватись паралельно із заміною частини мови і застосування іменника замість герундія як дієслівної форми неособового типу.

Така трансформація відбувається із введенням в структуру речення конструкції з іменником іменникової сполуки, синтагми в українській, що перетворює дієприслівникову функцію процесу на субстантивну, яка, тим не менш, також може виконувати функцію обставини.-

Наприклад, це ілюструють фрагменти текстів, що містять герундій в тексті оригіналу та іменникову сполуку – в українському тексті *перекладу*:

Порт.: E aplicando ao caso presente, Aplicando ao caso presente, senhor primeiro-ministro, se os votos não são teus, arranja maneira de que o pareçam, <...>, Укр.: А в стосунку до нинішнього часу, У стосунку до нинішнього випадку, <...>.

В наведених вище прикладах герундій *aplicando* та іменникова конструкція з прийменником *у стосунку* виступають еквівалентами при порівнянні тексту оригіналу та перекладу на українську, що, очевидно, демонструє суть трансформаційного процесу.

Така зміна залучає додатково зміну порядку слів в реченні, зміну частиномовної належності запропонованого еквівалента.

Подібний трансформаційний процес, пов'язаний із зміною частини мови в українській, порівняно із португальською, на прикладі вивчення тексту оригіналу і перекладу роману Жозе Сарамаго “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння”, також спостерігаємо із залученням просто дієслівної форми, але особового типу або інфінітива.

Так, це спостерігаємо на прикладі варіанту перекладу герундія чи герундіального звороту з тексту роману Жозе Сарамаго дієсловами в особовій формі. Порівняємо варіанти оригіналу і перекладу:

Порт.: *Deveria não deixar-se distanciar do suspeito, deveria colocar-se em terceira ou quarta posição atrás dele na fila dos votantes, deveria, como dupla garantia, apesar da sensibilidade do gravador que leva escondido, fixar na memória o nome e o número de eleitor quando o presidente da mesa os declamasse em voz alta, deveria simular que se havia esquecido de algo e retirar-se discretamente da fila, sair para a rua, comunicar por telefone o ocorrido à central de informações e, por fim, voltar ao terreno de caça, **tomando** novamente lugar na fila.*

Укр.: *Не слід було відходити від підозрюваного, треба було перебувати за три або чотири особи від нього в черзі тих, котрі прийшли голосувати, для подвійної гарантії, попри чутливість прихованого магнітофона, запам'ятати прізвище та номер виборця, коли голова виборчої комісії їх оголосить, треба було вдати, ніби ти щось забув і непомітно покинути чергу, вийти на вулицю, сконтактуватися по телефону або якимось інакше з центром інформацій і **знову повернутися** на місце свого полювання, зайнявши нову чергу.*

Трансформаційні процеси, які тут мають місце, торкаються заміни герундіальної форми **tomando** в португальській українським **повернутися**, що стає однорідним в реченні до дієслова *сконтактуватися*, і перетворює герундіальний зворот на однорідні дієслівні форми, які можуть набувати особової форми або інфінітивної, що відповідає контексту.

Такі трансформаційні процеси не є частотними в ході перекладу українською герундія в тексті роману Жозе Сарамаго “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння” серед синтаксичних варіантів відтворення португальської герундіальної форми в українській, адже спостерігаємо, все ж таки, явне домінування перекладу дієприслівником і дієприслівниковим зворотом.

Зазначені останні два види трансформацій залучають різні частини мови, але відбуваються за схожим сценарієм.

Звичайно, поряд з лексико-граматичними трансформаціями, які передбачають заміну граматичної форми або частини мови, внаслідок якої змінюються граматичні ознаки словоформ (наприклад, замість форми однини у перекладі вживається форма множини), частин мови (наприклад, герундій у перекладі трансформується в іменник), членів речення (наприклад, просте означення при перекладі перетворюється в підрядне речення з функціями означення або підрядне обставини часу, місця, або перетворення герундія в інфінітив або особову форму дієслова).

Також синтаксичні трансформації можуть передбачати повну перебудову речення у зв'язку зі зміною окремих форм, серед яких – герундіальні.

Але таких випадків не виявлено в досліджуваному варіанті перекладу тексту роману Жозе Сарамаго на українську. Зміни в структурі речень спостерігаються лише в поодиноких випадках для поділу надто довгого і складного речення в ході перекладу на українську, що викликано додатковим ускладненням українського речення в ході додавання підрядних речень внаслідок необхідних трансформаційних процесів. Але такі зміни іноді передбачають розбивання речення на два з метою їх подрібнення.

Зокрема, це ілюструють наступні фрагменти тексту роману Жозе Сарамаго та його перекладу українською:

Порт.: *Ora, **havendo** sido chamados ao interrogatório quinhentos suspeitos caçados nas filas dos eleitores, situação em que se poderia encontrar qualquer de nós vista a patente evanescência da matéria de uma acusação pobremente representada pelo tipo de frases de que demos convincente amostra, captadas pelos microfones direccionais e pelos gravadores, o lógico, **tendo** em consideração a relativa amplidão do universo questionado, seria que as respostas se distribuíssem, ainda que com uma pequena e natural margem de erro, na mesma proporção dos votos que haviam sido expressos, isto é, quarenta pessoas a*

*declararem com orgulho que tinham votado no partido da direita, este que está no governo, um número igual **condimentando** a resposta com uma pitada de desafio para afirmarem ter votado na única oposição verdadeiramente digna desse nome, isto é, no partido do meio, e cinco, nada mais que cinco, acuadas, entaladas contra a parede, Votei no partido da esquerda, diriam firmes, mas ao mesmo tempo com o tom de quem se desculpa de uma teimosia que não está na sua mão evitar.*

Укр.: Коли розмова **досягала** цього пункту, коли жертва була геть заморочена й готова капітулювати, їй ставили фатальне запитання, А тепер скажіть мені, як ви голосували, якій партії віддали свій **голос**. **Можна** припустити, що п'ятсот підозрюваних, яких виловили серед виборців і викликали на допит, **приперті** до стіни мікрофонами та магнітофонними записами, до речі, в такій ситуації міг би опинитися кожен із нас, узявши до уваги очевидну туманність матерії звинувачень, убого репрезентованих різновидами фраз, які ми щойно вам репрезентували, отже, логічно було б припустити, **взявши** до уваги відносну повноту опитаного універсуму, що відповіді розподіляться, звичайно ж, із невеличким і природним відсотком помилки, в тій самій пропорції голосів, які були подані, тобто сорок осіб із гордістю повідомлять, що вони проголосували за партію правих, тобто за ту, яка утворила уряд, стільки ж виборців, приправивши свою відповідь невеличким викликом, аби показати, що голосували за єдину опозиційну партію, яка справді гідна такої назви, тобто за партію центру, а п'ятеро, не більше як п'ятеро, зацьковані, приперті до стіни, Я голосував за партію лівих, твердо повідомлять вони, але водночас у тоні їхнього голосу пролунає відтінок вибачення за свою впертість, якої вони не змогли уникнути.

Зважаючи на складність наведеного вище речення в оригіналі (що є притаманним для авторського ідіостилю Жозе Сарамаго в цілому), в якому зустрічаємо декілька герундіальних форм, які в українському варіанті перекладу відтворюються трьома різними варіантами, зокрема таким, що передбачає трансформаційну тактику (порівняємо: *Ora, **havendo sido***

chamados ao interrogatório та *Коли розмова досягла цього пункту*). В результаті, речення, як є цілісним в португальській, замінено на два речення, за допомогою додаткової пунктуації (<...>*віддали свій голос. Можна пропустити, <...>*).

Але, такі випадки є одиничними і не впливають на загальну тенденцію відтворення синтаксису і синтаксичних конструкцій, серед яких – герундій та герундіальні звороти.

Таким чином, перекладач здійснює лише ті трансформації, яких потребують вимоги морфології і граматичного устрою української мови як цільової мови, у зв'язку із необхідністю пристосовування кодифікаційної системи української мови та мовних засобів на рівні синтаксису і морфології, які представлені в мові перекладу.

Також до таких трансформаційних процесів можуть додаватись стимульовані ними процеси (заміни частини мови, додавання слова, опущення, заміна граматичної форми тощо), які, тим не менш не змінюють синтаксичні особливості тексту роману Жозе Сарамаго, що є вагомим фактором досягнення адекватності перекладу твору, особливо з огляду на приналежність названих ознак синтаксису до ідіостилістичних, що відповідають реалізації творчого задуму автора, а отже, є фокусом уваги в плані збереження при перекладі.

Отже, в переважній кількості контекстів трансформаційні процеси були виключно вимушеною необхідністю адаптації до морфологічних та синтаксичних особливостей української мови у зв'язку із лакунарністю герундія як граматичної форми в мові перекладу.

Висновки до розділу 2.

В цьому розділі проведено комплексне дослідження специфіки відтворення герундія і герундіальних форм португальської мови в перекладі тексту роману Жозе Сарамаго українською, де головний фокус уваги спрямовано на виявлення специфіки функціонування герундія та

герундіальних зворотів в португальській мові та їх функціональних характеристик, особливостей і варіантів відтворення герундія і герундіальних зворотів в португальській мові українською при перекладі тексту, а також стратегій і тактик відтворення герундіальних форм і зворотів з португальської мови в українській.

Це відповідає етапам методики дослідження, розробленій в цьому розділі для багатоаспектного вивчення відтворення герундія як лакуарної форми в українській мові.

При перекладі тексту роману Жозе Сарамаго «Ensaio sobre a lucidez» з португальської спостерігається певна варіативність перекладів герундія і герундіальних конструкцій на українську, що пов'язано, перш за все, із варіативністю самих оригінальних конструкцій із герундієм в складі і залежить, зокрема, від їхнього лексичного і граматичного значення, а також їх функціонального спрямування.

Найбільш частотним варіантом відтворення герундіальних форм є переклад дієприслівником або дієприслівниковим зворотом.

При цьому герундій в португальській мові, як і дієприслівник, як відносний еквівалент в українській мові, може передавати дію, що є паралельною до дії, вираженої дієсловом в головному реченні і відбувається одночасно із основною дією.

Існують і випадки, коли дія, описана герундієм або герундіальним зворотом в португальській мові, відбувається не паралельно і одночасно з дією основного дієслова, а передує йому, що стає зрозуміло з контексту художнього твору, і на момент дії, вираженої особовою формою дієслова, дія, виражена герундієм вже має завершений результат, маючи за своєю семантикою форму доконаного виду.

Відповідно до визначених розбіжностей морфолого-синтаксичного плану між досліджуваними мовами, перекладачу необхідно залучати техніки та стратегії перекладознавчого плану, що адаптують текст перекладу до сприйняття носієм української мови, адже мовна своєрідність тексту будь-

якої національної мови, визначена культурно-когнітивними і лінгвокультурними особливостями, не може бути і не є тотожною у відтворенні іншою мовою, а значить між оригіналом і перекладом має бути функціональне співвідношення еквівалентності, коли йдеться про функціональну адекватність використання певного еквівалента.

Оскільки лише у складі речення втілюються функції слова і встановлюється його конкретне значення, образна стратегія перекладу ґрунтується на функціональних характеристиках герундіальних форм в мові оригіналу (португальській), так і, як наслідок – вимагає вибору максимально близької відповідної в мові перекладу (українській).

Збереження функціональності і прагматичного ефекту може відбуватись із зміною формальних показників, але тут також треба брати до уваги необхідність дотримання певних з них, які можуть виступати індикаторами авторського ідіостилю, як це відбувається, зокрема, із художніми текстами Жозе Сарамаґо. Зважаючи на вище описані особливості синтаксису його творів, де синтаксичні конструкції, що містять, серед іншого, значну кількість конструкцій з герундіальними формами і зворотами, які слугують одним із стилістичних засобів виразності, перекладач мав, наскільки це можливо, максимально відтворити це в тексті перекладу, особливо з огляду на відсутність такої граматичної форми в українській мові.

Такі трансформації часто супроводжуються не лише лексико-семантичними, але й стилістичними змінами, але у аналізованому тексті граматичні трансформації на рівні синтаксису речення відбуваються, скоріше, навпаки, з метою дотримання синтаксичних особливостей художнього тексту роману, для якого, як ми вже вислали вище, саме такі особливості є одними з ключових. Отже, застосовуючи трансформації, перекладач мав на меті максимальне збереження специфіки авторського ідіостилю в аспекті синтаксису.

Зміни в структурі речень спостерігаються лише в поодиноких випадках для поділу надто довгого і складного речення в ході перекладу на українську, що викликано додатковим ускладненням українського речення в ході додавання підрядних речень внаслідок необхідних трансформаційних процесів. Але такі зміни припускають розбивання одного речення на два чи більше з метою їх адекватного, не надто ускладненого сприйняття українським читачем, для якого занадто «перевантажене» речення може викликати проблеми його розуміння.

Як демонструють результати проведеного комплексного перекладацького аналізу, тенденції у перекладі герундія та герундіальних зворотів базуються в основному на синтаксичному принципі перерозподілу ролей, що викликано необхідністю нівелювання морфологічних відмінностей між українською та португальською мовами, які виступають тут мовами перекладу та оригіналу відповідно, де в українській мові задіяна в перекладі граматична форма відсутня, що потребує пошуку інших варіантів. Тож тут скоріше маємо справу не просто із граматичною трансформацією, а точніше синтаксичною трансформацією. Для цього даному етапу доперекладацького аналізу передував синтаксичний аналіз герундія та його ролі в реченні у мові оригіналу (португальській) для збереження функціональності, запропонованої в перекладі форми українською та цілісного значення цілого речення в ньому, що забезпечуватиме адекватність перекладу.

ВИСНОВКИ

Здійснений в роботі аналітичний огляд досліджень художнього тексту в перекладацькій перспективі та особливостей художнього перекладу продемонстрував, що серед проблем, які потребують вирішення, є проблема точності і коректності відтворення не лише лексичних, а й граматичних явищ в мові перекладу.

Зважаючи на особливості герундія як граматичної форми португальської мови, що, відповідно до порівняльного аналізу із морфологією української мови, не має прямих однозначних аналогів в ній, необхідно було здійснити поглиблений аналіз трансформацій, типи яких описані в дослідженні, і які можуть застосовуватись в перекладах текстів Ж. Сарамаго, що є особливо актуальним з огляду на синтаксичну специфіку оформлення текстів його авторства, що спостерігається і в романі “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння”, зокрема, та потребує відтворення в перекладі.

Дійсно важливе місце серед проблем, пов'язаних із досягненням еквівалентності при перекладі, займає наявність граматичних безеквівалентних одиниць, однією з яких є герундій, навіть якщо еквівалентність є частковою.

Оскільки герундій є певною мірою унікальною аломорфною формою дієслова, притаманною португальській мові, що виступає тут мовою оригінала, і не має чіткого і визначеного граматичного еквівалента в українській мові як мові перекладу, перекладацький аспект дослідження герундія та герундіальних зворотів і конструкцій потребував особливої уваги й детального лінгвістичного дослідження, зокрема, на рівні синтаксису мов для виявлення специфіки застосованих перекладацьких прийомів та трансформацій.

Тож для вирішення цієї проблеми ми насамперед окреслили основні ознаки герундія в португальській мові та його конструкцій і форм, а також розглянули їх у порівняльному граматичному аналізі із українською для того, щоб на основі отриманих фактів виявити найоптимальніші способи їх перекладу і обґрунтувати цей вибір особливостями морфологічного устрою мов, що є предметом запропонованого дослідження.

Методика дослідження полягала в співставленні та інтерпретації застосованих перекладацьких стратегій при доборі еквівалентів герундіальних зворотів в португальській мові засобами української, порівнюючи тексти оригіналу роману Жозе Сарамаго «Ensaio sobre a lucidez»

португальською і тексту перекладу українською («Прозріння») та включала три етапи:

1) добір методом суцільної вибірки з текстів оригіналу роману Жозе Сарамаго «Ensaio sobre a lucidez» португальською і тексту перекладу українською («Прозріння») (420 одиниць);

2) вивчення специфіки синтаксичних особливостей аналізованого корпусу речень обома аналізованими мовами та їх порівняння з метою виявлення трансформацій граматичного плану на рівні морфології та синтаксису, а також виявлення тенденцій згідно із кількісним підрахунком для виявлення домінування виявлених тенденцій;

3) інтерпретація отриманих результатів з метою виявлення тенденцій, систематизації та пояснення їх в ракурсі наявності схожих або відмінних мовам властивостей і проявів морфологічного типу мов на рівні синтаксису з огляду на конструктивну різницю між герундіальним зворотом та конструкціями в португальській мові, що слугують її еквівалентами в українській мові серед дібраних автором тексту перекладу.

Проведений кількісний аналіз частотності застосування в перекладі українською герундія в тексті роману Жозе Сарамаго “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння” синтаксичних варіантів відтворення португальської герундіальної форми в українській, продемонструвало явне домінування перекладу дієприслівником і дієприслівниковим зворотом, що обумовлюється, з одного боку, синтаксичним арсеналом української мови як мови перекладу, яка, в ракурсі морфологічно-типологічних відмінностей між порівнюваними мовами, не має прямого корелята (еквівалента), що вимагає підбору найбільш оптимального варіанту з орієнтацією на контекст, а з іншого боку – обумовлюється функціональними особливостями самої герундіальної форми .

Аналізуючи функціональні ознаки герундія та герундіальних форм в тексті оригіналу роману Жозе Сарамаго “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння”

в ракурсі їх граматичної і логіко-понятійної ролі, можна категоризувати функції герундія та герундіальних зворотів, зводячи їх до наступних позицій.

По-перше, найбільш розповсюдженою функцією герундія та герундіальних зворотів в португальській мові, є дієслівна, що, як і дієслово, виражає дію, яка проте не є самостійною, а формулюється другою до основної, що супроводжує її, або є паралельною до неї, або передує їй, демонструючи результат вже на момент початку дії основного дієслова.

Друга функціональна властивість герундія і герундіальних форм полягає у набутті прикметникової/прислівникової ознаки, що отримує атрибутивну або адвербіальну функції і позначає характеристику або вводить її.

Кількісний аналіз на прикладі контексту твору Ж. Сарамаго дозволив виявити тенденції у домінуванні функціональних особливостей герундія в тексті художнього твору Ж. Сарамаго, що не лише відображають особливості його авторського ідіостилу в плані синтаксису, але й відбивають системні мовні особливості португальської мови загалом у порівнянні з українською.

Результати кількісного аналізу демонструють явне домінування саме дієприслівникової функції герундія, що виражають дієслівні ознаки, тоді як функції дієприкметникова/прислівникова із актуалізацією прикметникових, атрибутивних ознак зустрічається в значно меншій кількості контекстів роману Ж. Сарамаго “Ensaio sobre a lucidez” / “Прозріння”.

Окрім цього, португальський герундій, що має функції дієприслівника, що передає ознаку, властивість, в перекладі тексту роману Жозе Сарамаго набуває два варіанти відтворення:

1) Перший варіант – відтворення за допомогою підрядного речення із функцією розповсюдженого атрибутивного речення (означення) або рідше - інших типів. Такий варіант для морфології української мови є більш типовим, оскільки за правилами українського синтаксису, дієприкметник теперішнього часу рідко застосовується в синтаксичній функції означення.

2) Другий варіант перекладу португальського герундія з дієприкметниковою функцією означення – дієприкметник української мови, що є можливим для деяких контекстів і деяких дієслів.

При цьому, дієприкметник минулого часу української мови позначає ознаку, що є результатом дії доконаного виду.

Окрім цього, в певних випадках, незначних за кількістю, герундій в португальському тексті роману відтворюється за допомогою конструкції з іменником в українській, що перетворює дієприслівникову функцію процесу на субстантивну.

І останній нечисленний варіант перекладу герундія чи герундіального звороту в перекладі роману Жозе Сарамаго – це переклад дієсловами в особовій формі, що стають однорідними членами речення, поєднуючись за допомогою прислівника із дієсловом, що виражає основну дію.

Враховуючи специфіку відтворення способів перекладу герундіальних форм на українську, що обумовлено контекстом художнього твору, так і функціональними особливостями герундія і герундіальних форм в португальській мові, що і є тим самим контекстом, обумовив необхідність розгляду не лише еквівалентів, але й суті трансформаційних процесів, які відбуваються при зміні мовного коду з португальського на український.

Необхідні трансформаційні процеси, при цьому, можуть стосуватись не лише синтаксичної будови речень, але й потребувати лексичних змін і загальної перебудови речення зі зміною частин мови тощо, адже в процесі перекладу граматичні й лексичні форми сприймаються у нерозривному зв'язку і постійній взаємодії.

В контексті співвідношення морфологічних ознак португальської та української мов та узагальнюючи результати проведеного аналізу і спостережень над кореляцією синтаксичних особливостей речень португальської мови із герундієм в складі та відповідних речень, відтворених українською мовою, можемо виділити дві основні тенденції у перекладацькій стратегії:

1) Стратегія, що передбачає підбір функціонально аналогічної одиниці в арсеналі граматичних форм української мови, яка, за відсутності власне герундіальної форми, мала б аналогічне або максимально наближене значення. Такою формою виявились дієприслівник і дієприкметник, що, з найменшими змінами, на наш погляд, можна віднести до еквівалентної мовної одиниці і позначити таке відношення як *функціональна еквівалентність* (визнаючи в цілому безеквівалентність герундія як самої граматичної форми).

2) Стратегія трансформування, спричинена розбіжностями у вираженні граматичного значення в португальській і українській мовах та пов'язана із запропонуванням в якості еквівалента іншої конструкції, побудова якої потребуватиме перебудови.

Таким чином, перекладач здійснює лише ті трансформації, яких потребують вимоги морфології і граматичного устрою української мови як цільової мови, у зв'язку із необхідністю пристосовування кодифікаційної системи української мови та мовних засобів на рівні синтаксису і морфології, які представлені в мові перекладу.

Також до таких трансформаційних процесів можуть додаватись стимульовані ними процеси (заміни частин мови, додавання слова, вилучення, заміна граматичної форми тощо), які, тим не менш не змінюють синтаксичні особливості тексту роману Жозе Сарамаго, що є значущим, особливо з огляду на приналежність названих ознак синтаксису до ідіостилістичних, що відповідають реалізації творчого задуму автора, а отже, є фокусом уваги в плані збереження при перекладі.

Отже, в домінуючій кількості контекстів трансформаційні процеси були виключно вимушеними необхідністю адаптації, приведення у відповідність до синтаксичного та морфологічного устрою української мови у зв'язку із лакунарністю герундія як граматичної форми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко Т. П. Переклад як когнітивно-комунікативна діяльність. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2014. С. 13–18.
2. Верба Г. Г., Гетьман З. О. Підручник з перекладознавства: Підручник для ВНЗ. Нова Книга. 304 pages.
3. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови. Київ : Пульсари, 2004. 398 с.
4. Вітченко А.Ю. Методика використання оригінальних художніх текстів у процесі формування перекладацьких умінь студентів-філологів. Київ, 2011. 216 с.
5. Гнатюк Г. М. Словотвір дієприкметників. Словотвір сучасної української літературної мови : колективна монографія. Київ : Наукова думка, 1979. С. 211–227.
6. Головня А. В. Особливості передачі культурного компонента порівняння при перекладі прозових творів Редьярда Кіплінга. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Серія : Філологічні науки. 2011. № 9 (220), Ч. II. С. 156–163.
7. Кияк Т. Р. Перекладознавство (німецько-український напрям) : підручник / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О.Д. Огуй. К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. 543 с.
8. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу. Навчальний посібник. Київ: «Юніверс», 2003. 280 с.
9. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. Вінниця. «Нова Книга», 2000. 448 с.
10. Кучеренко І.К. Теоретичні питання граматики української мови: морфологія. Вінниця, 2003. 464 с.

- 11.Лановик М. Теорія відносності художнього перекладу : Літературознавчі проєкції. Тернопіль : Ред.-видавн. відділ ТНПУ, 2006. 470 с.
- 12.Литвин И. Н. Проблема типології інформації в теорії и практиці перекладу. Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки». Вип. 7 (220). Черкаси, 2012. С. 12-20 .
- 13.Науменко Л. П., Гордєєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську : навч. посібник. Вінниця : Нова книга, 2011. 136 с.
- 14.Недбайло К. М. Транспозиції частин мови в перекладі з англійської мови на українську (на матеріалі художніх текстів) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2008. 20 с.
- 15.Некряч Т.Є., В.П.Чала. Через терни до зірок: труднощі перекладу художніх творів. Вінниця: «Нова книга», 2008. 196 с.
- 16.Переклад як процес : [навч. посіб.] / [укл. : А. Є. Нямцу, І. Л. Тарангул]. Чернівці : Рута, 2008. 36 с.
- 17.Рильский М. Мистецтво перекладу / М. Рильский. – К. : Радянський письменник, 1975. – 344 с.
- 18.Статкевич Л. П., Корж-Ікаєва Т. Г. Особливості перекладу дієприкметника і герундія в українській та англійській мовах. Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство). № 14. 2020. С. 167-172.
- 19.Стріха М. Український художній переклад: між літературою і націєтворенням. Київ: «Факт», 2006. 344 с
- 20.Чередниченко О. Про мову і переклад. Київ: «Либідь», 2007. 248 с.
- 21.Gutiérrez A., Luz M. Sobre el gerundio en función adjetival. O infinitivo preposicionado em PE. In Actas do XX Encontro Nacional da Associação Portuguesa de Linguística. Lisboa: Colibri, 2004. P. 387–400.

22. Arsénio M. M. Construções gerundivas no português europeu e brasileiro, PhD Dissertation, Faculdade de Letras da Universidade de Lisboa, 2011. 220 p.
23. Baltrusch B. From Blindness to Seeing with José Saramago. URL: https://www.academia.edu/45656695/From_Blindness_to_Seeing_with_José_Saramago
24. Bernardino L. The threshold of democracy in José Saramago's 'Seeing'. Gragoatá. 2018. 22409/gragoata.2018n45a1099.
25. Bloom H. José Saramago. Philadelphia: Chelsea House Publishers, 2005. 258 p.
26. Braga M. R. A concepção de língua de Saramago: O confronto entre o dito e o escrito. São Paulo: Editora Arte & Ciência, 1999. 198 p.
27. Borgonovo C. Gerunds and Perception Verbs. *Langues et Linguistique*. 22. 1996. P. 1-19.
28. Brito A. M., Raposo E. Complementos, modificadores e adjuntos no sintagma nominal. *Gramática do Português*. Ed. E. Raposo. Lisboa: FCG, 2013. P. 1043–1113.
29. Brito A. M. Subordinação adverbial. *Gramática da Língua Portuguesa*, Lisboa: Caminho, 2013. P. 695–728.
30. Campos O. A. O gerúndio no Português. *Estudo Histórico- Descritivo*. Rio de Janeiro: Presença, 1980. P. 168-179.
31. Carrilho E., Pereira S. Sobre a distribuição geográfica de construções sintáticas não-padrão em Português europeu. XXVI Encontro Nacional da Associação Portuguesa de Linguística, Lisboa: APL, 2011. P. 125-138.
32. Carrilho E., Pereira S. Sobre a distribuição geográfica de construções sintáticas não-padrão em português europeu. *Textos seleccionados do XXVI Encontro Nacional da Associação Portuguesa de Linguística*. Lisboa: APL, 2011. P. 125–139.
33. Casalicchio J. Gerunds become prepositional infinitives in Romance Small Clauses: The effects of later Merge to the syntactic spine. *Probus*. 2011.

34. Casalicchio J. The Syntax of Gerunds and Infinitives with Perception Verbs in Northern Italy. *Dialectologia*. Special issue. 2015. P. 351-371.
35. Casalicchio J., Migliori L. Progressive and predicative constructions with gerund in Romance. A contrastive analysis. *Revue Roumaine de Linguistique* 63(3). 2018. P. 253–270.
36. Casalicchio J. The use of gerunds and infinitives in perceptive constructions: The effects of a threefold parametric variation in some Romance varieties. *Theoretical approaches to linguistic variation / E. Bidese, F. Cognola & M. Caterina Moroni (eds.)*. Amsterdam: John Benjamins, 2016. P. 53–87.
37. Conrad P. Doctor and Patient: A Portuguese novelist dissects his country. *The New Yorker*, 2009. P. 69-73.
38. Cunha L. F., Leal A., Silvano P. *Relações retóricas e temporais em construções gerundivas adverbiais. O fascínio da linguagem*, Porto: Universidade do Porto, 2008. P. 265–276.
39. Fábregas A., Jiménez-Fernández A. Extraction from gerunds and the internal structure of verbs. *Linguistics* 54(6), 2016. P. 1307–1354.
40. Fiéis A., Lobo M. Gerund clauses in the diachrony of Portuguese: C-T features and information structure. URL: https://www.ling.upenn.edu/Events/DIGS13/fieis_lobo.pdf
41. Fiéis A., Lobo M. Word Order in Portuguese Gerund Clauses: comparing Old Portuguese and Dialectal Portuguese. *Estudos de Lingüística Galega*. 2018. 45. P. 117-128.
42. Fiéis A., Lobo M. Aspectos da sintaxe das orações gerundivas no Português Medieval e no Português Europeu Contemporâneo. *Textos seleccionados do XXV Encontro Nacional da Associação Portuguesa de Linguística*, 2009. P. 419–434.
43. Fiéis A., Lobo M. Propriedades de gerúndios e de infinitivos em português antigo e em variedades não standard do português europeu contemporâneo. *Textos Seleccionados do XXVI Encontro Nacional da Associação*

- Portuguesa de Linguística. Lisboa: APL, 2011. P. 256–265.
44. Frier D. G. *The Novels of José Saramago: Echoes from the Past, Pathways into the Future*. Cardiff: University of Wales Press, 2007.
45. Ftacek M. J., *Blind but Seeing: Post-clinical Medicine in Jose Saramago's Blindness*. All NMU Master's Theses, 2016.
<https://commons.nmu.edu/theses/101>
46. Kušnierová M. *Gérondif français, gerúndio et infinitivo pessoal portugais : une analyse contrastive*. Brno, 2018. 210 p.
47. Leal A. *O valor temporal das orações gerundivas em português*. MA thesis, Universidade do Porto. 2011. 212 p.
48. Linton S. *Claiming Disability: Knowledge and Identity*. New York: New York University Press, 1998.
49. Lobo M. *Aspectos da sintaxe das orações gerundivas adjuntas do Português*. XVII Encontro Nacional da Associação Portuguesa de Linguística, Lisboa: APL, 2002. P. 247-265.
50. Lobo M. *Dependências temporais: a sintaxe das orações subordinadas gerundivas do português*. Veredas, 2006. 10 (1-2)).
51. Lobo M. *Variação morfo-sintáctica em dialectos do Português europeu: o gerúndio flexionado*. Diacrítica. 2008. 22-1. P. 25-55.
52. Lobo M. *O gerúndio flexionado no português dialetal*. *Manual de linguística portuguesa, Manuals of Romance Linguistics*, Berlin, Boston: De Gruyter, 2016. P. 481–501.
53. Lobo M. *On gerund clauses of Portuguese dialects*. *Entre el lexico y la gramatica*. Lugo: Ed. Tris Tram, 2001. P. 107-118.
54. Lobo M. *Dependências temporais: A sintaxe das orações subordinadas gerundivas do português*. Veredas, 2006. 10(1–2). P. 1–26.
55. Mória T., Viotti E. *Sobre a semântica das orações gerundivas adverbiais*. *Actas do XX Encontro Nacional da Associação Portuguesa de Linguística*, Lisboa: APL, 2013. P. 715-729.
56. Mória T., Viotti E. *Differences and similarities between European and*

- Brazilian Portuguese in the use of the «gerúndio». *Journal of Portuguese Linguistics* (3.1). 2003. P. 111–139.
57. Telmo M., Viotti E. Differences and similarities between European and Brazilian Portuguese in the use of the “gerúndio”. *Journal of Portuguese Linguistics* 3. 2004. P. 111–139.
58. Mothé N. G. M. A Variação Histórica entre a Forma Nominal Gerúndio e o Infinitivo Gerundivo: o Português Brasileiro e o Português Europeu em Contraste”. *Revista Inicia*. 2004. 1. P. 152-159.
59. Neto J. B., Foltran M.J. Construções com gerúndio. *Actas do XVI Encontro da Associação Portuguesa de Linguística*, Coimbra: APL, 2006. P. 725-735.
60. Ornelas J. N. Convergences and Divergences in Saramago’s *Ensaio sobre a cegueira* and Camus’s *The Plague*. *Dialogue with Saramago: Essays in Comparative Literature*. Eds. Mark Sabine and Adriana Alves de Paula Martins. Manchester: University of Manchester, 2006. P. 121-140.
61. Pereira S. A. Predicative constructions with gerunds in European Portuguese dialects. *Dialectologia*. Special Issue 5. 2015. P. 351–371.
62. Raposo E. et al. *Gramática do Português* (vol.3). Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2015. 218 p.
63. Reis B. *The Gospel According to José Saramago: a Comparative Study of Critical Reception in Portugal, United States, and Canada..* Electronic Thesis and Dissertation Repository. 2012. 437 p.
64. Rollason Ch. How totalitarianism begins at home: Saramago and Orwell. *Dialogue with Saramago* / *Essays in Comparative Literature* / Eds. M. Sabine, Martins A. Manchester: University of Manchester, 2006. P. 105-120.
65. Sabine M., Martins A. Introduction : Saramago and the politics of literary quotation. *Dialogue with Saramago : essays in comparative literature*. Manchester : Manchester Spanish & Portuguese Studies, 2006. P. 189-211.
66. Sabine M. J. L. Form and ideology in the novels of Jose Saramago, *The University of Manchester c. ProQuest Dissertations Publishing*, 2001. P.

1980-1989.

67. Seixo M. A. The Edge of Darkness, or, Why Saramago Has Never Written about the Colonial War in Africa. *Portuguese Literary and Cultural Studies* 2001. P. 205-219.
68. Šošovičková L. *Uso de gerúndio com os verbos modais no português do Brasil*. Brno, 2016. <https://is.muni.cz/th/b6k80/>.
69. Ucla Brune K. The Essayistic Touch: Saramago's Version of Blindness and Lucidity. *Journal Mester*. 39(1). 2010. P. 26-39.
70. Verba G., Guetman Z. *Manual de traductología: español-ucraniano (Підручник з перекладознавства)*. Нова книга, Вінниця, 2013. 303 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

71. Сарамаго Ж. *Прозріння* / пер. з порт. В.І. Шовкун. Київ, 2018. 256 с.
72. Saramago J. *Ensaio sobre a lucidez*. Lisboa: Caminho, 2004. 312 p.

Resumo

No contexto dos problemas gerais da tradução de fenômenos gramaticais, o problema da tradução de gerúndios e construções gerúndiais do português para o ucraniano é de especial interesse teórico e prático nos estudos da tradução, cujas técnicas de tradução requerem atualmente análises e sistematização. Isso determina a **relevância** deste trabalho, que consiste no fato de que as construções gerúndio e gerúndio pertencem aos fenômenos gramaticais difundidos e frequentes da língua portuguesa, que no processo de tradução para o ucraniano representam complexidade devido à diferença tipológica das línguas .

O objeto de estudo são os giros gerúndiais na língua portuguesa como fenômeno gramatical e os métodos de tradução dos giros de gerúndio e gerúndio do português para o ucraniano no texto do romance "Ensaio sobre a lucidez" de José Saramago.

O material do estudo são 420 frases contendo gerúndios e construções gerúndiais na língua portuguesa, que foram selecionadas do texto original do romance "Ensaio sobre a lucidez" de José Saramago, bem como suas traduções ucranianas, selecionadas da tradução ucraniana do romance.

O objetivo do estudo é revelar as características da tradução das flexões gerúndiais do português para o ucraniano no texto do romance "Ensaio sobre a lucidez", de José Saramago.

Os métodos de pesquisa utilizados no trabalho incluem análise morfológica e sintática, análise de tradução complexa, análise comparativa, análise de componentes, análise interpretativa e descritiva, método de análise quantitativa, método de amostragem contínua, métodos de análise e síntese, método de análise sintática, método correlativo.

A novidade científica do trabalho consiste na contribuição para o estudo do problema dos estudos da tradução de reproduzir as estruturas gramaticais da língua portuguesa em ucraniano e identificar as características do gerúndio e das flexões gerúndiais no romance "Ensaio sobre a lucidez", de José Saramago.

O valor prático da pesquisa reside na possibilidade de aplicar seus resultados para resolver problemas práticos de tradução inglês-ucraniano, e as técnicas propostas podem ser usadas na prática.

Considerando as peculiaridades do gerúndio como forma gramatical da língua portuguesa, que, segundo uma análise comparativa com a morfologia da língua ucraniana, não possui análogos diretos inequívocos, isso requer uma análise aprofundada das transformações, cujos tipos são descritos nesta seção, e que podem ser utilizados em traduções dos textos de É. Saramago, o que é especialmente relevante tendo em vista a especificidade sintática do estilo dos textos de sua autoria, o que também é observado em o romance "Ensaio sobre a lucidez", em particular, e precisa ser representado na tradução.

Sendo o gerúndio, em certa medida, uma forma alomórfica única do verbo inerente à língua portuguesa, aqui utilizada como língua original, e não tendo um equivalente gramatical claro e definido na língua ucraniana como língua de tradução, o O aspecto tradutório do estudo das flexões e construções do gerúndio e do gerúndio exigiu atenção especial e pesquisa linguística detalhada, em particular, ao nível da sintaxe da língua para identificar as especificidades das técnicas de tradução aplicadas.

A metodologia de pesquisa consistiu na comparação e interpretação das técnicas e estratégias tradutórias aplicadas na seleção dos equivalentes das flexões gerundiais na língua portuguesa por meios ucranianos, comparando os textos originais do romance "Ensaio sobre a lucidez" de José Saramago em português e a tradução texto em ucraniano ("Прозріння") e incluiu três etapas: 1) seleção pelo método de amostragem contínua dos textos originais do romance "Ensaio sobre a lucidez" de José Saramago em português e o texto traduzido em ucraniano ("Прозріння") (420 unidades);

2) estudar a especificidade das características sintáticas do corpus de frases analisado nas duas línguas analisadas e compará-las com o objetivo de identificar transformações do plano gramatical ao nível da morfologia e da sintaxe, bem como

identificar tendências segundo um cálculo quantitativo para identificar a dominância das tendências identificadas, descritas a seguir nesta seção do trabalho;

3) interpretação dos resultados obtidos de forma a identificar tendências, sistematizá-los e explicá-los quanto à presença de propriedades e manifestações semelhantes ou diferentes do tipo morfológico das línguas ao nível da sintaxe, tendo em conta a diferença construtiva entre a flexão gerundial e as construções na língua portuguesa, que servem de seus equivalentes nas línguas ucranianas dentre as selecionadas pelo autor do texto de tradução.

Uma análise quantitativa da frequência do uso do gerúndio na tradução para o ucraniano no texto do romance de José Saramago das variantes sintáticas da reprodução da forma gerúndio do português no ucraniano demonstrou o claro predomínio da tradução por advérbios e flexões adverbiais, o que é determinado, por um lado, pelo arsenal sintático da língua ucraniana como língua de tradução, que, do ponto de vista das diferenças morfológicas e tipológicas entre as línguas comparadas, não tem correlato direto (equivalente), que requer a seleção da opção mais ótima com orientação ao contexto e, por outro lado, é determinada pelas características funcionais da própria forma gerundial.

Analisando os traços funcionais das formas gerúndio e gerúndio no texto original do romance de José Saramago sob a ótica de seu papel gramatical e lógico-conceitual, é possível categorizar as funções do gerúndio e das flexões gerundiais, reduzindo-as para as seguintes posições. Em primeiro lugar, a função mais difundida do gerúndio e das flexões gerundiais em português é o verbo, que, como o verbo, expressa uma ação, mas não é independente, mas é formulado em segundo lugar ao principal, que o acompanha ou é paralelo a ele, ou precede a ela, demonstrando o resultado já no momento em que começa a ação do verbo principal.

A segunda propriedade funcional das formas gerúndio e gerúndio consiste na aquisição de um traço adjetival, que recebe uma função atributiva e denota a característica de quem o introduz. A análise quantitativa do exemplo do contexto da obra de J. Saramago permitiu revelar tendências no domínio dos traços

funcionais do gerúndio no texto da obra artística de J. Saramago, que não só reflectem as peculiaridades do idióstilo do seu autor em termos de sintaxe, mas também refletem as características linguísticas sistêmicas da língua portuguesa em geral.

Além disso, o gerúndio português, que tem função de participio que veicula um traço, propriedade, na tradução do texto do romance de José Saramago adquire duas versões de reprodução:

1) A primeira opção é a reprodução por meio de uma oração subordinada com função de oração atributiva estendida (significado) ou, mais raramente, de outros tipos. Essa opção é mais típica da morfologia da língua ucraniana, pois de acordo com as regras da sintaxe ucraniana, o participio do tempo presente não está incluído na função sintática do significado. 2) A segunda variante da tradução do gerúndio português com a função adjetivo de sentido é o adjetivo ucraniano, que é possível para alguns contextos e alguns verbos. Ao mesmo tempo, o participio do pretérito da língua ucraniana denota um signo que resulta da ação da forma perfeita.

Além disso, em certos casos, em número insignificante, o gerúndio no texto português do romance é reproduzido por meio de uma construção com substantivo em ucraniano, o que transforma a função adverbial do processo em substantiva.

No âmbito do rácio dos traços morfológicos das línguas portuguesa e ucraniana e sintetizando os resultados da análise e observações sobre a correlação dos traços sintáticos das frases portuguesas com o gerúndio na composição e as correspondentes frases reproduzidas no ucraniano linguagem, podemos destacar duas tendências principais na estratégia de tradução:

1) A estratégia envolveu a seleção de uma unidade funcionalmente semelhante no arsenal de formas gramaticais da língua ucraniana, que, na ausência de uma forma gerundial adequada, teria um significado semelhante ou o mais próximo possível. O advérbio e o adjetivo revelaram-se uma forma que, com as mínimas alterações, a nosso ver, pode ser atribuída a uma unidade lingüística

equivalente e denotar tal relação como equivalência funcional (reconhecendo em geral a não equivalência do gerúndio como uma forma gramatical em si).

2) Uma estratégia de transformação causada por diferenças na expressão do significado gramatical nas línguas portuguesa e ucraniana e associada a oferecer como equivalente uma outra construção, cuja construção exigirá reconstrução.

Assim, o tradutor realiza apenas as transformações exigidas pelos requisitos da morfologia e estrutura gramatical da língua ucraniana como língua-alvo, em conexão com a necessidade de adaptar o sistema de codificação da língua ucraniana e as ferramentas linguísticas no nível da sintaxe e morfologia, que são apresentados no idioma da tradução.

Assim, no número dominante de contextos, os processos transformacionais foram forçados exclusivamente pela necessidade de adaptação ao tipo morfológico da língua ucraniana em conexão com a lacunaridade do gerúndio como forma gramatical.